

OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Om pave Johannes XXIII, s. 1
Det geniale hjertet

Sr. Angela Corsten rscj, s. 6
«Gode» pave Johannes XXIII –
ikke uomstridt

Cherie Booth, s. 9
Katolsk perspektiv på menneskerettighetene

Bokomtale, s. 13
Michael Ford:
Wounded Prophet; a Portrait of Henri J. M. Nouwen

Per Thomas Andersen (red.):
Mysteriets time

Anne Bente Hadland o.p. og
Magdalena Thomassen (red.):
Lidelse og omsorg ved livets slutt.
En debattbok om eutanasi

FREDENS UTFORDRING – OG FASTENS

«Vatikanet vil utgi på nytt pave Johannes XXIIIs skjellsettende encyklika fra 1963 *Pacem in Terris*, Fred på jord,» fortalte en nyhetsnotis i forrige *St. Olav*. «Grunnen er encyklikaens aktualitet i dagens situasjon.» Som våre lesere tør huske, markerte vi på vårparten i fjor 40-årsdagen for *Pacem in terris*. Artikkelen «Fredens utfordring» (nr. 4:5-03) minnet om den oppsikt encyklikaen vakte og de mange lovord som ble den til del, og trakk tråder til nåværende paves budskap til fjorårets verdensfredsdag.

De tre hovedoppslagene i dette nummer av bladet knytter an til Johannes XXIII og *Pacem in Terris*. Intet tilfeldig i det. I fjor var det 40 år siden «gode» pave Johannes XXIII døde og tre år siden han ble saligkåret, og vi hadde planer om tilbakeblikk på hans lange og rike liv og korte, men så viktige pontifikat. Det ble med tanken. Mer presserende stoff kom imellom, og to artikler kom på venteliste: «Det geniale hjertet», et opptrykk fra *St. Olav* ved pave Johannes' død i 1963, og «'gode' pave Johannes XXIII – ikke uomstridt» av sr. Angela Corsten, hentet fra 2003-årgangen av «katolskt magasin», Stockholm stifts kirkeblad.

Et foredrag, gjengitt i *The Tablet* rett over nyttår, om «katolsk perspektiv på menneskerettigheten» av Cherie Booth – katolikk, kjent jurist, gift med Englands statsminister Tony Blair – fikk oss til raskt å hente frem de to artiklene. For referanseramme for mye av Booths artikkel (vi har sammenfattet den i dette *St. Olav*) var nettopp Johannes XXIII og *Pacem in terris*, «det nærmeste vi kommer en katolsk menneskerettighetserklæring», skriver Booth. Som bl.a. minner om at «Johannes påpeker at 'å kreve sine rettigheter, men ignorere sine plikter, er som å bygge et hus med én hånd og rive det ned med den andre'». Her synes han «å ha vært forut for sin tid... Det har tatt oss adskillig tid å se dette med rettigheter og plikter,» skriver Booth. Som også understreker at «respekt for menneskerettighetene viser seg i handling, i hverdagen. Det er den vanskelige side av saken – intellektuell aksept er lett.» Særdeles sant.

Fastetiden som vi er gått inn i, er en tid både for usentimental ettertanke over eget liv og for handling. Slik, formanet profeten Jesaja for lenge siden, er den faste Gud vil ha: «... at du løslater dem som som med urett er lenket, sprenger båndene i åket og setter de undertrykte fri, ja, bryter hvert åk i stykker, at du deler ditt brød med dem som sulter, og lar hjemløse stakkarer komme i hus, at du sørger for klær når du ser en naken og ikke svikter dine egne.» Langt på vei er det pliktsiden ved menneskerettighetene Jesaias holder opp for oss, århundrer før vår tidsregning.

I årets fastebudskap retter pave Johannes Paul II særlig blikket mot barnas kår i verden anno 2004. Budskapets tittel, Jesu ord i Matteus-evangeliet, kap. 18, angir retningen: «Den som tar imot et barn som dette her, i mitt navn, han tar imot meg.» Barn og andre av samfunnets «små» har krav på å «bli tatt imot» med alt ordene «ta imot» innebærer av omsorg, varme og selvpoffrelse, skriver paven. Vonde realiteter som barnesoldater og gatebarn, barneprostitusjon og aidsyke, underernærte barn og barn på flukt fra nød og krig vitner om en ofte kynisk og kald voksenverden. Men «menneskeheten har ikke lov til å lukke øynene» for «all denne lidelsen», sier paven. Og oppfordrer: «La oss i denne fastetiden vise større omsorg for barns behov, i våre egne familier og i samfunnet generelt, for barna er menneskehetens fremtid.»

Klar oppfordring til «handling, i hverdagen», for å sitere Cherie Booth nok en gang. Alt etter hvor vår individuelle hverdag fører oss.

UKJ

johannes XXIII (1881-1963) – det geniale hjertet

FRA ST. OLAV NR. 12-1963

I fjor vår var det 40 år siden pave Johannes XXIII døde: Han døde 2. pinsedag 1963. Han var 77 år da han ble valgt og ble regnet som en «overgangspave», skrev St. Olav i sitt tilbakeblikk på hans liv og virke. Men tilføyde raskt: «De kunne ikke ha tatt mer feil... På vel fire år ga han den katolske kirke et grep på vår tids problemer.» God grunn til å minnes ham også i dag. At «gode pave Johannes», som han etterhvert gjerne ble kalt, ble saligkåret i fjor – noe mange konsilfedre hadde ønsket å gjøre ved akklamasjon ved konsilslutt i 1965 – er nok en grunn til å trekke frem, ikke minst for yngre generasjoner, en sentral skikkelse fra den nære historie.

En høstaften i 1958 satt en gruppe aldrende, fattige bønder og lyttet til radio i den lille landsby

Sotto il Monte i Nord-Italia. I Vatikanet hadde kardinalene sittet sammen i tre dager, og elleve mislykte avstemninger røbet at de ikke hadde lett for å bli enige om hvem som skulle etterfølge Pius XII på pavestolen. Over høyttaleren hørte de omsider speakeren ivrig fastslå at det første tegn på et valg var synlig: Den hvite røk som steg opp fra pipen i

konklaverommet, hvor stemmesedlene ble brent. De gamle menneskene rykket nærmere apparatet og lyttet spent. Nå samlet et musikk-

orps seg foran menneskemassen på Petersplassen, og alle lysene ble tent. Folk strømmet til fra byen – ryktet løper hurtig i Rom. Etter en ventetid går døren på frontbalkongen opp, og en av Vatikanets embedsmenn, kardinal Canali, kommer ut. Han løfter hånden til stillhet, kremter, og høyttalere bringer hans ord ut over plassen og pr. radio til hele menneskeheten: *Annuntio vobis gaudium magnum – habemus papam.* Det er den klassiske formel: Jeg kunnngjør dere en stor glede – vi har fått en ny pave. Så følger navnet: «Kardinal Angelo Guiseppe Roncalli, som tar navnet Johannes XXIII.»

De gamle menneskene så lamslått på hverandre – de hadde hørt sitt eget familienavn, deres bror – patriarken av Venezia – var valgt til pave. Det påstås at hans søster utbrøt: «Dette kan aldri vår Angelo klare!» Søskenene var ikke alene om undringen. Den nye leder av den katolske verdenskirke var nærmest ukjent for

*Den 77-årige
outsider måtte være
resultatet av et
kompromiss og
følgelig nok så
pregløs – en
«overgangs-pave».
De kunne ikke ha
tatt mer feil.*

flertallet av katolske kristne, for talløse andre var han ikke mer en et navn. I England moret de seg over en *cockney* som – fritt etter avisoverskriftene – kunne berette at «some cardinal called Roncanelly from Venus» var blitt valgt. De informerte gjorde seg sine refleksjoner: Den 77-årige outsider måtte være resultatet av et kompromiss og følgelig nokså pregløs – en «overgangspave». De kunne ikke ha tatt mer feil.

En bonde på Peters stol

Menneskelig sett var han sin forgjengers utsøkte kontrast. Pius XII var romer og aristokrat, en

«Overgangspaven» Johannes XXIII var 77 år da han ble valgt til pave i 1958 – han ble den store fornyer. Han døde pinsefasten 1963 – i fjor vår ble han saligkåret.

alvorlig, eterisk skikkelse for hvem Vatikanets gamle seremoniell var en selvfølge – en ensom og fjern skikkelse som nettopp gjennom talløse audienser og altfor retoriske taler til alle kategorier mennesker søkte å sprengte den mur som arv, utdanning og temperament hadde reist mellom ham og etterkrigstidens mennesker. From og asketisk og sterkt tradisjonsbundet selv i sine pastorale reformer, var han slutten på den imponerende rekke paver som de siste hundre år har gjenreist respekten for et utsatt embede. Han visste selv at han var en sluttsten i byggverket: «Jeg er den siste pave av det gamle merke,» uttalte han en gang til en av sine med-

arbeidere. Under de siste år av hans pontifikat var hans kraft åpenbart brutt, og de uløste problemer hopet seg opp i kirkens liv.

Johannes XXIII var like impulsiv, jovial og folkelig som hans forgjenger var hieratisk, alvorlig og fornem – allerede få dager etter valget talte verdenspressen om Vatikanets «New Look». Papa Roncallis spontane hjertelag og humor – heri beregnet en solid dosis selvironi – har gitt støtet til talløse mer eller mindre eksakte anekdoter som gjorde ham til en av de mest folkekjære paver kirken har kjent. Men ut over dette mer pittoreske trekk ved paveskiftet, skulle det snart vise seg at det nye pontifikat øyeblikkelig fikk tungtveiende historiske følger for hele den katolske kirke.

Der er intet i hans liv som egentlig forklarer det gåtefulle ved en 77-årings intakte evne til å fornye kirkens vitalitet så radikalt som Johannes XXIII på 4 1/2 år har formådd det.

Under den geistlige kultur og den diplomatiske utdanning var han av lynne og fremtoning en bonde fra Bergamo-distriktet, sindig, uerøv og med en sjelden porasjon av italienernes velkjente evne til å utjevne motsetninger i godvilje og *combinazione*. Hans karriere minner om så mange andre geistlige embedsmenn: Han ble presteviet meget ung, tjente som sekretær hos sin biskop og fikk etter hvert mindre administrative og pastorale oppgaver. Under denne tid skrev han blant annet sitt bispedømmes historie, en oppgave som førte til grundige kildestudier i det berømte Ambrosianske bibliotek i Milano. Bibliotekets lærde sjef, Monsignore Achille Ratti, merket seg den unge presten, og da han selv ble utnevnt til erkebiskop av Milano og senere valgt til pave som Pius XI, hentet han Roncalli til Rom, utnevnte ham til titulærbiskop og hvervet ham senere for det pavelige diplomati. Pius XI hadde, klarsynt som han var, gjenkjent en ypperlig *forhandler* i Roncalli. Foreløpig ble han sendt som apostolisk visitator til Bulgaria for å se til den nokså betregnte minoritet der. Roncalli brukte ti år på dette oppdraget, og ble derefter pavelig delegat for Tyrkia og Hellas – en goodwill-misjon overfor

Johannes XXIII var like impulsiv, jovial og folkelig som hans forgjenger var hieratisk, alvorlig og fornem...

såvel den gresk-ortodokse som den muhammedanske verden som stillet de største krav til hans egenskaper.

Valget til pave tok han med det dype alvor som preget hans bondefromhet, men samtidig ikke uten bonhomie.

Nuntius i Paris

I denne stilling så Roncalli krigen velte ned over Balkan, og som Pius XII's representant spilte han en vesentlig rolle i hjelpeinnsatsen mot hungersnøden i Hellas under siste krig. Mot slutten av 1944 ble han

tatt bort fra denne gjerning med et annet oppdrag for øye: Paris, Frankrike, var igjen fritt, men med nervene på høykant, og i en atmosfære hvor alle anklaget alle, og justisapparatet truet med å svikte overfor selvtekt, hevn og vilkårlighet. Flertallet av det franske folk hadde jo faktisk beveget seg fra Marshall Pétains til general de Gaulles leir i løpet av fire okkupasjonsår, og den moralske og politiske forvirring var i frigjøringsåret større enn i kanskje noe annet land.

Vatikanet hadde vært representert i Vichy gjennom en høyt begavet prelat, den senere kardinal Valeri. Etter de Gaulles regjeringsdannelse ble han trukket tilbake, og det var som hans etterfølger at Mgr. Roncalli begav seg til Paris. Her virket han som olje på et opprørt hav: Stillferdig, enkel, smilende og forsonlig jevnet

han ut så meget av de bitre motsetninger som overhodet jevnes kunne. De ni år i Frankrike ble også meget viktige for ham personlig. Til hans øst-europeiske erfaringer kom her en konfrontasjon med det moderne, intellektuelt og sosialt anspente Vest-Europa som synes å ha vært like avgjørende for hans mentalitet som det for hans forgjenger

Idéen om et nytt konsil, og virkeliggjørelsen av denne idé, er alene nok til å sikre Johannes XXIII en særdeles fremtredende plass i den lange paverække.

i det 19. århundre, Leo XII, hadde vært å møte det moderne industrisamfunn som pavelig sendemann i Belgia.

Det påstås at general de Gaulle kort etter Roncallis ankomst til Paris ga ham en doku-

mentmappe og forlangte at 33 av de franske biskoper skulle tre tilbake, som sympatiserende med Pétain. Mgr. Roncalli åpnet mappen, bladde fort igjennom innholdet og så rolig og bestemt på generalen: «Dette er jo bare avisutklipp. Vil De være så snill å vise meg bevismateriale?» De 33 ble til 3.

Han vant mange venner i Frankrike, også langt ut over de kirkevennlige kretser. En dag, under en offisiell mottagelse, befant han seg plutselig ansikt til ansikt med den gamle antiklerikale høvding *Edouard Herriot*. Denne var brydd ved sammentreffet, og bemerket nokså koldt, at han og den pavelige nuntius jo hadde vidt forskjellige meninger på en rekke områder. Mgr. Roncalli svarte smilende: «Å – er det ikke annet som skiller oss, så...!» Det var begynnelsen til et nært vennskap. Han tok seg Frankrike og den franske kultur til hjerte – ett år moret og forbløffet han det diplomatiske korps da han under nyttårsmottagelsen hos president Auriol forvandlet de obligate ønsker, som han i egenskap av doyen måtte fremføre, til en vittig duell mellom seg og presidenten, med sitater fra La Fontaines formfullendte fabler som våpen.

Patriark av Venezia

Den 15. februar 1953 utnevnte Pius XII Roncalli til patriark (erkebiskop) av Venezia og kardinal. Han var 72 år gammel – alle rimelige solemerker skulle tilsi at dette var «retretten», etter en lang og god tjeneste for kirken. Men nettopp her er det at den gåtefulle faktor i hans liv gjør seg gjeldende. Kort etter at han forlot Paris inntrådte en sterk og ubehagelig spenning mellom Vatikanet og Paris – et disiplinær-oppgjør mellom kurien i Rom og de franske katolikker, med de franske sivile myndigheter som nokså irriterte, men maktesløse tilskuere. Det var under denne krise at eksperimentet med arbeiderprester ble stanset, med en begrunnelse og under former som måtte vekke kritikk. Var denne saksbehandlingen forberedt av Roncalli og etterlatt hans etterfølger Mgr. Marella til utførelse? Eller hadde man tvert om avventet den fransk-vennlige Roncallis forflytning før man grep inn? Idag vil man vel finne den siste forklaring mest sannsynlig.

Han hadde vært diplomat i over 30 år – nå skulle han være overhyrde for ett av Italias største erkebispedømmer. Det var innfrielsen av en

gammel drøm, som lydigheten hadde skjøvet ut av hans liv, men som savnet hadde holdt levende i ham. Den livlige, utadvendte gamle erkebiskopen ble uhyre populær i en gammel, aristokratisk by som ellers ser de fremmede an.

Johannes XXIII på besøk hos en syk fange i Roma.

Og fremfor alt hadde han forbløffende megen kraft tilbake – iveren i den nye gjerning, midt i folket, førte ham langt. En dag bilte han sammen med den unge biskop av Brixen – ett av de tysksproglige områdene i italienske Tyrol der befolkningen forgjeves krever selvstyre. Over mer enn en kilometer sto der tett i tett med illegale plakater som krevde autonomi og frihet. Hans reisefelle prøvde hektisk å få en samtale i gang som kunne ta patriarkens blick bort fra veien. Roncalli viftet med hånden og smilte: «Jeg har sett dem! Og jeg vil treffe disse menneskene som har så megen verdighet at de demonstrerer for noe – ikke mot!»

Han ville treffe mennesker – senere som pave skapte han både begeistring og forvirring ved sine improviserte besøk, ikke bare rundt om i Vatikanets ministerier og verksteder, men ute i byen – i fengsler, sykehus, skoler.

På pavestolen

Mgr. Roncalli hadde sittet fem år i Venezia da Pius XII døde. Disse fem år var trolig de lykkelige

ligste i hans liv – det merkelige er at de – i en så høy alder – ikke var noe otium, men enda en forberedelse. Valget til pave tok han med det dype alvor som preget hans bondefromhet, men samtidig ikke uten bonhomie. Til en nær venn, den franske biskopen Théas, betrodde han: «Før i tiden, når et problem hadde dimensjoner, sa jeg automatisk til meg selv: Dette må du forelegge paven. Men nå –!»

En av hans tidlige embedsgjerninger gikk de fleste relativt ubemerket forbi: Utnevnelsen av forgjengerens skriftefar, den tyske jesuittpater og bibelekspert Augustin Bea, til kardinal. Bea var en olding som ham selv – det syntes å være et pent farvel. Verdenskirken skulle snart få lære noe annet.

Idéen om et nytt konsil, og virkeliggjørelsen av denne idé, er alene nok til å sikre Johannes XXIII en særdeles fremtredende plass i den lange paverekke. Han har selv beskrevet konsiltanken som en plutselig innskytelse eller inngivelse. Før han kunngjorde den, under et konsistorium i basilikaen San Paolo fuori le Mura den 25. januar 1959, hadde han – visstnok underveis til høytideligheten – betrodd den til sin statssekretær, kardinal Domenico Tardini (død 1961), som reagerte positivt, midt i sin overraskelse. I kurien ellers har der sikkert også funnet sted negative og bekymringsfull reaksjoner. Johannes XXIII gjennomførte ikke desto mindre sitt forsett med fast myndighet, og både offentlig og privat sørget han for å vekke verdenskirkens biskoper, prester og legfolk til interesse og ansvarsfølelse overfor konsilets gjennomføring.

Under de tre år hvor konsilet ble forberedt, reiste dette en bølge av entusiasme og frigjorde betydelige religiøse, intellektuelle og psykologiske krefter i den katolske verden.

Sjelden i kirkehistorien er en paves personlige egenskaper – enkel tillitsfullhet, hjertelag og godvilje – i en slik grad blitt et mønster og forbilde for hele kirkens adferd. Den reform som Johannes XXIII har åpnet for, i den katolske kirke, svarer selvfølgelig til en oppsamlet histo-

Sjelden i kirkehistorien er en paves personlige egenskaper – enkel tillitsfullhet, hjertelag og godvilje – i en slik grad blitt et mønster og forbilde for hele kirkens adferd.

risk nødvendighet, som ad mange veier er nådd frem til sitt modningspunkt og sin utløsning. Men det særlige preg den har fått, er i høy grad en personlig betinget innsats, som i dagens situasjon har vært en forbløffende sterk og avgjørende faktor.

Johannes XXIIIs målsetning er, via verdenspressens omtale av Vatikankonsilets første sesjon oktober-desember 1962, blitt kjent for de fleste. Kirkens tro, tanke og liv skal realistisk innsiktes på vår tids mennesker, i dens livssammenheng og problematikk som er deres egen. I den dobbelte bevegelse: Tilbake til sine egne troskilder og ut mot menneskene, der hvor de faktisk befinner seg, skal katolisismen samtidig skape forutsetningene for sin innflytelse over verdens-sivilisasjonen, og gi et mektig bidrag til den kristne enhetsbevegelse. Både i det første og det siste tilfelle – overfor en avkristnet eller ikke-kristen verden og overfor den ikke-katolske kristenhet – dreier det seg for katolske kristne om å bryte opp fra en defensiv ghetto-mentalitet og åpne seg med tillit på en *dialog* – en samtale – som tjener sannheten og nestekjærligheten mennesker i mellom.

Der er intet merkelig, intet «gåtefullt» ved dette program. Gåten ligger i det nådens mirakel at en mann, «med arkivenes støv på sitt hjerte» (for å sitere Morris West), frem til en alder av 77 år kunne bevare sitt pastorale hjerte varmt, inntil det banket for hele verdenskirken. Det store er alltid enkelt, og med all sin teologiske og pastorale fornyelse i nutiden ville den katolske kirke idag ha stått langt svakere, om ikke disse strømninger kunne samordnes og

uttrykkes – ikke bare gjennom kirkens høyest embede, men gjennom et hjertelagets geni.

At Angelo Roncalli vil gå inn i kirkehistorien som en av de betydeligste reformskikkelser, har allerede idag all historisk sannsynlighet. Det har neppe vært hans personlige ambisjon – det har snarere vært en følge av hans vesen, projisert opp som det ble, til selve katolisismens sinnelag ved inngangen til en ny tid. At det kunne få hele verdensopinionen til å lytte i respekt, på begge sider av verdensopinionens murer og jerntepper, godtgjorde hans betydeligste encyklika, det bare seks uker gamle dokument som heter «Pacem in terris», og som to år etter rundskrivelsen «Mater et magistra» om de sosiale spørsmål, fastslo Kirkens omsorg for fredens og menneskeverdets truede sak.

Dagen etter konsilets åpning i oktober 1962 samlet Johannes XXIII verdenspressen i Det sixtinske kapell. Etter en godmodig ironisk henrydning til at han hadde ønsket å møte den nettopp under Michelangelos fryktinngydende dommedagsfresker, kom han inn på den omtalte pressen gjerne gir av hans person, og trakk på skuldrene av dens mer anekdotiske sider. «Jeg ønsker intet annet,» sa han, «enn at dere alltid og overalt vil kunne gi meg dette, mitt eneste og rette skudsmål: Han var en sann prest, for Gud og for mennesker, og alle folkeslags venn.»

For en pave er og blir det, i all sin enkelhet, det eneste riktige program. Ved Angelo Roncallis, pave Johannes XXIIIs bære, visste en hel verden at han virkeliggjorde det, i Guds og den menneskelige families tjeneste.

«gode» pave Johannes XXIII – ikke uomstridt

SR. ANGELA CORSTEN RSCJ

Det var i fjor 40 år siden pave Johannes XXIII døde, annen pinsedag 1963. Mennesker verden over fulgte med i hans dødsprosess som gjaldt det en kjær slektning. Fremdeles lever Johannes XXIII og hans minne i mange hjerter. Særlig i Italia finner man hans bilde i mange hjem, i drosjebiler og i lommebøker. Kirken har godkjent dette faktum ved å saligkåre den «gode paven». Likevel er hans elskverdige person ikke uomstridt. I likhet med Jesus selv kan han betegnes som «et tegn som vekker strid» (Luk 2,34).

Spør man dem som mener kirken har et godt stykke vei å gå for å virkeliggjøre Det 2. Vatikankonsils impulser, fremstår Johannes XXIII lett som en modig reformator, som ikke ble forstått av dem som kom etter ham. Vender man seg derimot til dem som synes kirken har

gjort mer enn nok i retning av reformer og forandringer, fremtrer Johannes XXIII snarere som en snill og noe naiv onkel, som ikke helt forstod hvilket skred han hadde løsnet ved å innkalte Det 2. Vatikan-konsil.

Johannes XXIII er altså mindre lett

å tolke enn det kan synes i første omgang. De bilder av ham som er i omløp, er motstridende. Men hvem var han egentlig?

Angelo Guiseppe Roncalli, som ble født den 25. november 1881, ble valgt til pave den 28. oktober 1958 og tok navnet Johannes. Han kom fra en trygg og sikker familiebakgrunn med dype røtter i sine hjemlige norditalienske trakter, og han fikk med seg hjemmefra en selvfølgelig forankring i en tradisjonell, men aldri trangsynt katolisisme. Han prioriterte kontakter og relasjoner – til tross for at han levde et liv som ikke akkurat gjorde *det* så lett – og han skjøt dem med vid-

Sr. Angela Corsten er Sacre Coeur-soster, kom fra sitt hjemlige Tyskland til Sverige i 1985; doktoravhandling 1996 om «Påven i Spegelland», om pavens bilde i media og dets betydning for hans embetsutøvelse; generalsekretær for Den nordiske bispekonferanse og sjelesorger på sykehus..

ST. OLAV HEFTE 3, 2002

Det sentrale og nye i hans måte å takle spørsmålet på, var at han i sin søken etter årsaker, begynte med kirken selv.

synt menneskelighet, men også med ansvar og disiplin. Mengden av brev til slekt og venner er imponerende, likeså hans vitenskapelige arbeid som han, trass i krevende yrkesarbeid, også fikk tid til.

Denne disiplinen skyldtes ikke en stresset eller altomfattende pliktfølelse, men snarere en

*Salige Pave Johannes XXIII –
«hans elskverdige person er ikke uomstridt,»
skriver sr. Angela Corsten.*

naturlig forkjærlighet for orden i sitt eget og andres liv. Johannes XXIII levendegjorde en smilende verdighet som mest bestod i klarhet og orden i relasjoner og i livet overhodet. Den hadde noe klassisk over seg, men var ikke stiv, snarere belevn, til og med glad. Han var derfor ofte preget av et glad og vennlig lynne og en smilende livlighet, som viste at han elsket seg selv, andre og livet generelt.

Under livets gang økte hans transparens og enkelhet stadig mer – begge deler bunnet i hans nære og trygge gudsforhold. Men denne enkelheten ble båret oppe av et begavet, historisk preget intellekt, som til tider stod i fare for ikke å synes nettopp på grunn av enkelheten. Roncalli gjorde ikke noe for å hindre dette, dels fordi den diplomatiske holdning (som ikke trekker oppmerksomheten mot en selv og drar nytte av en

viss kamuflasje) var blitt naturlig for ham, dels fordi han i stadig mindre grad trengte andres oppmerksomhet og beundring for å være lykkelig.

Dette reduserer ikke det faktum at kombinasjonen av et kreativt tenkesett og en enkel, elskverdigg måte å kommunisere på kan være uhyre effektiv – noe man også kan se nettopp hos Johannes XXIII, han som overrasket verden da han tiltrådte sitt embete.

Overgangspaven som overrasket

Den 77-årige paven ble møtt med forventninger om at han skulle innlede en rolig fase hvor stillinger innen kurien skulle fylles (noe den aldrende Pius XII hadde forsømt i sine siste år), og paveembedet forvaltes inntil en yngre etterfølger kunne overta. Men Johannes XXIII var for handlekraftig og realistisk til å nøye seg med et så beskjedent program. Han ville fremfor alt være sjelesørger og etterligne den Gode Hyrde Jesus.

Sett fra denne synsvinkel hadde den katolske kirke anno 1958 flere alvorlige problemer:

- paven kunne knapt oppleves som biskop av Roma, siden han levde så adskilt i Vatikanet og var så overbelastet med verdenskirkelige og politiske bekymringer;

- pavens relasjoner til sine nærmeste medarbeidere i kurien og til verdenskirkens biskoper var sporadisk, og han opplevdes snarere som en streng overordnet enn som deres biskop og hyrde;

- moderne mennesker forstod ikke lenger kirkens budskap og evangeliet. Kirken klarte ikke lenger å tale slik at den kunne fremføre sitt så presserende frelsesbudskap!

Dette siste problemet var selvsagt det mest påtrengende – og er det fremdeles! Og det var et særdeles viktig spørsmål for Johannes XXIII: Man kan anta at *det* mer enn noe annet var foranledningen til at han allerede i januar 1959 innkalte til Det 2. Vatikankonsil.

Johannes XXIII hadde ikke selv gjort den erfaring at kirken hadde stort behov for indre reformer, og han etterstrebet ikke først og fremst forandringer som skulle gjøre livet lettere for prester, ordensfolk og legfolk. Men han ønsket lidenskapelig at kirken skulle bli forstått av de mange vanlige menneskene som levde sin på mange måter tunge hverdag uten å oppfatte Jesu nærvær og hans kjærlighet til dem. Det

sentrale og nye i hans måte å takle spørsmålet på var at han i sin søken etter årsaker, begynte med kirken selv.

Det var – og er fremdeles – en ganske utbredt holdning å skyldte på den moderne verden, når den ikke tar imot kirkens budskap. Men faktisk bør den som vil formidle et budskap, begynne med å ransake seg selv om hvorfor formidlingen ikke lykkes. Hvordan skal man ellers få i stand forandring, om man ikke begynner i den enden hvor man selv har mulighet for å påvirke? Etter min mening er denne nye vinklingen Johannes XXIIIs viktigste og mest aktuelle bidrag, som heller ikke bør glemmes bort i dagens kirkeliv.

Fremdeles inspirasjon å hente

Da Johannes XXIII åpnet Det 2. Vatikankonsils første sesjon den 11. oktober 1962, sa han blant annet: «Vi har stor tillit: ved en lempelig *aggiornamento*, en ajourføring, og en klok organisering av det gjensidige samvirke, kommer kirken til å bevirke at den enkelte, familiene og folkene legger merke til de himmelske ting... I den daglige utøvelse av Vår hyrdegjerning må Vi nå og da, hva vi sterkt beklager, lytte til personer som, til tross for sin brennende iver, ikke har sans for differensiering og måtehold. De ser i vår moderne tid intet annet enn ødeleggelse og forfall. De hevder at vår tidsalder, sammenlignet med tidligere tider, kun utvikler seg mot det verre... Vi føler oss helt uenige med disse dystre profeter som alltid varsler ulykke, som om dommedag var nær... I den nåværende situasjon fører det guddommelige forsyn oss til en vedvarende nyordning av de menneskelige relasjoner. Forsynet samarbeider med menneskene, men det fullfører også sin egen plan, som overgår menneskenes forventning. Alt – til og med det som menneskene gjør for å hindre det – bruker forsynet til kirkens beste... Nå for tiden foretrekker Kristi brud snarere å anvende barmhjertighetens enn strenghetens medisin. Hun er overbevist om den nåværende situasjon snarere krever at hun viser sin læres troverdighet enn at hun fordømmer.»

Kan vi virkelig si at disse ordene ikke gjelder lenger? Har kirken virkelig gjort sitt for å samarbeide med forsynet på den måten disse ordene skisserer?

Også på andre områder finnes det inspira-

sjon å hente når man vender tilbake til Johannes XXIII. Hans lengsel etter de kristnes enhet hadde sine røtter i hans egen livshistorie og i de vennskapelige kontakter han hadde hatt, først og fremst med ortodokse kristne. Det forekom ham viktig ikke å måtte utrede historiske og teologiske skillelinjer inn i minste detalj før en kristen enhet kunne virkeliggjøres, siden Jesu bønn «jeg ber at alle skal bli ett» (Joh 17,21) forplikter alle kristne. I hans levetid var det for tidlig å virkeliggjøre disse tankene, men det er ikke utelukket at situasjonen litt etter litt og etter så dyptlodgende og fremgangsrike teologiske samtaler, kommer til å fortone seg annerledes.

Johannes XXIIIs syn på læreembedet var dynamisk. Som kirkehistoriker regnet han med at forandringer nødvendigvis inntreffer i historiens løp, og han var ikke redd for dem, til tross for eller kanskje nettopp fordi han selv var så selvfølgelig hjemme i kirkens rike tradisjon. I forbindelse med Pius XIIIs død skrev han: «Vi er ikke på jorden for å forvalte et museum, men for å dyrke en blomstrende hage og forberede en herlig fremtid.»

Læreembedet må altså ikke bare formidle, «overføre», troens sannheter, det må, ifølge Johannes, nytolke dem for nåtidens mennesker. Det er åpenbart at en slik nytolkning bare kan lykkes om paven ikke handler i ensom majestet, men samarbeider både med biskopene og andre troende for å kunne få del i deres erfaringer og innsikt.

Det finnes en liten historie om Johannes XXIII som på symbolsk vis peker på behovet for slikt samarbeid og samvirke. Vi vet til og med at den var viktig for hans egen forståelse av pave-tjenesten: Han gjenga den nemlig selv flere ganger, både i tale og skrift. Historien er som følger: Da han nettopp var blitt valgt til pave, ble han ført ut på Peterskirkens loggia for å gi velsignelsen til den ventende folkemassen. TV var på plass, og lyskasterne ble rettet mot ham der oppe på balkongen, slik at han ikke så noen av menneskene nede på Petersplassen. Dette oppfattet han som en advarsel om – i sin nye, krevende oppgave – ikke å la seg blende av all oppmerksomheten, slik at han ikke lenger ville kunne se de andre og deres liv: «Jeg sa til meg selv: Om du ikke forblir den saktmodige og ydmyke mesterens læresvenn, kommer du ikke engang til å forstå den jordiske virkeligheten. Da kommer du virkelig til å være blind.» ●

katolsk perspektiv på menneskerettighetene

FRA TO ARTIKLER I THE TABLET AV CHERIE BOOTH

Under det engelske katolske ukemagasinet The Tablets «Open day» kort før jul foreleste Cherie Booth – katolikk, anerkjent jurist, gift med Englands statsminister, Tony Blair, – om emnet «katolsk perspektiv på menneskerettighetene». I forelesningen, en noe utvidet utgave av en tidligere Tablet-artikkel, skisserte hun bl.a. Den katolske kirkes vei fra mistillit overfor det den oppfattet som et truende «sekularistisk prosjekt» til aktivt menneskerettighetsengasjement, med særlig vekt på de to banebrytere: pavene Johannes XXIII og Johannes Paul II. Booth avslutter med nærgående spørsmål: Lever den katolske kirke opp til sine egne idealer? Oppfyller vi, som enkeltmennesker og som samfunn, våre forpliktelser overfor menneskeheten?

Vi har klippet og sammenfattet fra artikkel og foredrag.

«Ingen tvil om at da spørsmålet om menneskerettighetene først kom på banen – midt under den franske revolusjon og i kjølvannet av opplysningstidens angrep på religionen – ble det møtt med mistanke fra den katolske kirke,» påpeker Cherie Booth. «Man så denne nye tale som del av et sekularistisk prosjekt med det mål å fjerne all religion og religiøs praksis fra det offentlige og politiske rom. Sagt på en annen måte: en fortsettelse av statens angrep på kirken. Om reformasjonen, i katolske øyne, hadde dreiet seg om å underordne kirken under staten, dreide det seg nå om et forsøk fra statens side på å fjerne kirken helt og fullt fra den offentlige sfære.»

Det var den gang. Katolsk mistenkeliggjøring av og mistillit til «*the language of human rights*» er nå forlengst gått ut på dato. «I dag er paven en av de fremste talsmenn for menneske-

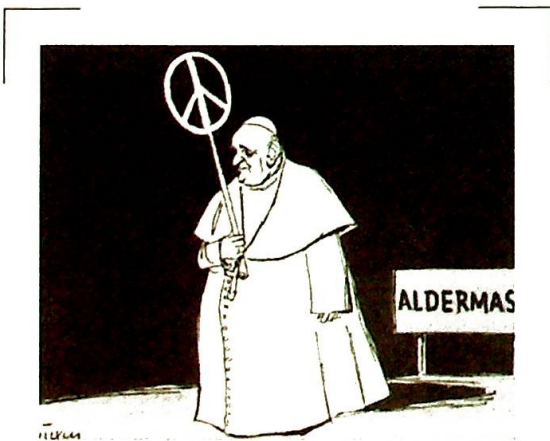
rettighetene,» skriver Booth. «Johannes Paul II har stadig gjentatt at menneskerettighetene er et sentralt kirkelig anliggende. I sitt budskap til verdensfredsdagen 1. januar 1998 – året da *Menneskerettighetserklæringen av 1948* fylte 50 år – ga han, som selv hadde erfart diktatur og 'pervertert justis', undertrykkelse og forfølgelse på nært hold, erklæringen sin helhjertede tilslutning: «For 50 år siden – etter en krig som nettopp nektet visse folkeslag livets rett – vedtok FN's hovedforsamling *Menneskerettighetserklæringen*. En høytidelig handling med krigens triste realitet som bakgrunn, en handling motivert av ønsket om en formell anerkjennelse av at de samme rettigheter tilkommer alle enkeltindivider og alle folkeslag... Denne erklæringen må etterleves i sin helhet, i ånd og bokstav,» sa paven.

Tre år tidligere, i sin tale til FNs femtiende generalforsamling i 1995, hadde pave Johannes Paul understreket de felles grunnleggende moralske aspekter som både naturretten og menneskerettighetene uttrykker. Og han påpekte at «det gir grunn til alvorlig bekymring når man på visse hold i dag benekter menneskerettighetenes universalitet, deres allmenngyldighet, og også benekter at det finnes noe slikt som en felles menneskelig natur som vi alle deler».

Banebryteren Johannes XXIII

Pave Johannes XXIII's «skjellsettende encyklika *Pacem in terris*», (Fred på jord), offentliggjort Skjærtorsdag 1963, noen uker før Johannes døde, er «det nærmeste vi har kommet en katolsk menneskerettighetserklæring,» påpeker Booth. Johannes var overbevist om at forsvar av og aktiv innsats for menneskerettighetene var uløselig knyttet til fredsproblematikken: Ingen ekte fred uten respekt for menneskerettighetene. *Pacem in terris* er den første encyklika i historien hvor en pave henvender seg til «alle mennesker av god vilje» og ikke bare til katolikker. Det er også verd å legge merke til at Johannes uttrykkelig gir sin tilslutning til *Menneskerettighetserklæringen*, som hans forgjenger, Pius XII, hadde «forbigått i stillhet», skriver Booth: «Johannes skriver at 'ekte anerkjennelse og overholdelse av alle de rettigheter og friheter erklæringen skisserer, er et mål alle folk og nasjoner må strekke seg mot».

Ordet «universell» er et gjennomgangsort i

Da «*Pacem in Terris*», (Fred på jord), kom i 1963, gjorde karikaturtegnerne pave Johannes XXIII til «atomprotestant», mens encyklikaen var en positiv og nyansert fredsplan.

Pacem in terris, en erklæring fast forankret i tanken om likt menneskeverd for alle mennesker, om «det felles beste» og om «forsvar av alles like rettigheter». Gode relasjoner mennesker imellom er hva Gud selv ønsker. Johannes legger frem en rekke grunnleggende menneskerettigheter, utledet av naturretten: rett til liv, rett til «utvikling» (den innbefatter rett til mat, klær, bosted, medisinsk omsorg, hvile og de nødvendige sosiale ytelser), rett til respekt, rett til å få del i kulturgodene via utdanning. Den frie møte- og organisasjonsrett understrekes, likeledes retten til å flytte dit man vil og til å delta i det politiske liv. «Det er betegnende at Johannes gir retten til religionsfriheten sentral plassering,» skriver Booth. Og siterer: «Til menneskets rettigheter hører retten til gudsdyrkelse i tråd med egen samvittighet og retten til å bekjenne sin tro både privat og offentlig».

Men med rettigheter følger også plikter, understreker pave Johannes: «Retten til liv innebærer plikt til å ta vare på sitt liv; retten til anstendig levestandard plikt til å leve på høvelig vis; retten til fritt å søke sannheten innebærer plikt til stadig fordypet sannhetssøken.» Enhver rettighet motsvares av en plikt; intet er vunnet om ikke begge overholdes. «Her synes Johannes å ha vært forut for sin tid,» skriver Booth. «Det har tatt oss adskillig tid å se dette med rettigheter og plikter. Johannes påpeker at 'å kreve sine rettigheter, men ignorere sine plikter er som å bygge et hus med én hånd og rive det ned med den andre'. Han skriver også at 'disse rettighetene og pliktene er universelle og derfor uavhengelig'» Rettigheter og plikter gjelder ikke bare for enkeltindivider, men også for de enkelte stater i det internasjonale samfunn. Stater har plikter både overfor sine respektive innbyggere og overfor hverandre.

Pave Johannes mente at hvis kirken skal kunne utføre sitt freds- og rettferdighetsoppdrag, må pavedømmet spille med på den internasjonale scene, men ikke isolert fra FN. Freden kan bare bygges ved «et verdensomspennende

...verd å legge merke til at Johannes XXIII uttrykkelig gir sin tilslutning til *Menneskerettighetserklæringen*, som hans forgjenger, Pius XII, hadde forbigått i stillhet.

nasjonenes fellesskap», et samarbeid mellom kristne og ikketroende hvor alle har noe å bidra med; fornuft og moralsk integritet er ikke noe slags kristent særreie!

Pave Johannes påpeker at «å kreve sine rettigheter, men ignorere sine plikter er som å bygge et hus med én hånd og rive det ned med den andre».

Det naturgitte likeverd er et sentralt tema i *Pacem in terris*, hvor det knyttes opp til tanken om det felles beste. Skal det bli fred, må både enkeltindivider, stater og verdenssamfunnet knyttes sammen ved et felles mål. I forbindelse med det naturgitte likeverd fokuserte Johannes særlig på kvinners økende rolle både i

familielivet og på den offentlige arena. Han tok også klart avstand fra enhver form for rasediskriminering og rettet et kraftig søkelys på flyktningers rettigheter: Man taper ikke sine rettigheter selv om ens eget land fratar en statsborgerskapet!

Et spørsmål om troverdighet

«Kirken vet at den er kalt til å vitne om rettferdigheten, men den vet også at enhver som våger å tale til menneskene om rettferdighet, selv må fremstå som rettferdig i deres øyne,» uttalte bispesynoden i 1967. Derfor må kirken «granske sin egen handlemåte og livsstil og forholdet til egen eiendom». Vår nåværende pave har klart vedgått at den katolske kirkes rulleblad når det

gjelder menneskerettighetene, er langt fra perfekt, påpeker Booth. Han har gjort noe hittil «uhørt» for en pave: erkjent «institusjonell skyld og bedt ulike grupper, og spesielt jødene, om unnskyldning for den forfølgelse den katolske kirke som institusjon

har vært medskyldig i». På den annen side: Den katolske kirke har vært blant pionerene når det gjelder fremme og forsvar av kvinners rettigheter, særlig retten til utdanning og helsetjenester for kvinner i utviklingsland og i fundamentalistiske samfunn, hvor kvinner altfor ofte er hen-

vist til et liv i fattigdom, uvitenhet og sykdom. Kirken plikter å være talsmann for menneskerettighetene i de internasjonale sammenhenger hvor den har påvirkningskraft, selv om den ikke har noen direkte makt til å drive gjennom forandringer.

Hvordan står det så til «på hjemmebane», hvor kirken «ikke bare har moralsk autoritet, men også faktisk autoritet» til å «gjøre noe»? spør Booth. At f. eks. prester som er mistenkt eller direkte anklaget for alvorlige forseelser, sikres «fair procedure» fra kirkelig hold, er like viktig som at alle borgere sikres slik rett i det sivile samfunn. De kjente ordene fra Paulus om at «her er ikke jøde eller greker, slave eller fri, kvinne eller mann» (Gal. 3,28) er et radikalt budskap om den grunnleggende likhet alle innen kirken har overfor Gud. Det 2. Vatikankonsils konstitusjon om «Kirken i den moderne verden» (*Gaudium et spes*, 1964) gjenspeiler bevisst ordvalget i *Menneskerettighetserklæringen av 1948* og *Den europeiske menneskerettighetskonvensjon*, påpeker Booth. Og siterer konstitusjonens § 29: «Enhver diskriminering i forhold til de grunnleggende sosiale og kulturelle menneskerettigheter ut fra kjønn, rase, hudfarge, samfunnsstatus, språk eller religion, skal overvinnes og fjernes, siden slikt strider mot Guds hensikt.»

Et stykke vei igjen for Kirken...

«Johannes' budskap er også et budskap til hans egen kirke,» skriver Cherie Booth. «Kan vi, 40 år etter *Pacem in Terris*, si at kirken selv har levd opp til idealene om likeverd og respekt for alle? Eleanor Roosevelt, en av forfatterne av Menneskerettighetserklæringen av 1948, sier et sted at menneskerettigheter begynner 'in small places, close to home' – det er der vi alle – menn, kvinner og barn – søker lik rettferdighet, like muligheter, likeverd uten noen form for diskriminering. Hvis disse rettighetene

«Det bør være en hovedprioritet for kirken på alle plan å bryte ned det som stenger for kvinners deltagelse,» understreker Cherie Booth.

Foto. The Tablet

Særlig når det gjelder kvinners plass i kirken, er det «fremdeles et stykke vei igjen» på katolsk hold, skriver Booth.

ikke betyr noe der, i det nære, har de liten betydning andre steder. Uten helhjertet borgerinnsats for å verne om disse rettighetene på hjemmebane, kan vi se langt etter fremskritt i en større verdenssammenheng'»

Særlig når det gjelder kvinners plass i kirken, «er det fremdeles et stykke vei igjen» på katolsk hold, skriver Booth. I pave Johannes Paul IIs apostoliske brev *Mulieris dignitatem* (Kvinneres verdighet og kall, 1988), finner vi et nytt perspektiv på kvinners rolle i kirken. Også her er paven forut for mange i sin samtid, og mangt av det han foreslår, er ennå ikke blitt vanlig praksis i kirkens liv, skriver Booth. Paven minner bl.a. om at det kristne evangelium er «en konstant protest mot alt som krenker kvinners verdighet», og han roser det han kaller «den kvinnelige genius», «et uttrykk som kan tolkes på forskjellig vis», skriver Booth. I sitt *Brev til kvinnerne* (1995) gir paven et viktig signal: Han ber om unnskyldning for de medlemmer av kirken som har bidratt til marginalisering av kvinner, og understreker betydningen av «ekte likestilling på alle områder» og av «universell anerkjennelse av kvinners verdighet».

«Er disse ordene blitt satt ut i livet?» spør Booth. Og svarer at joda, det er fremskritt når det gjelder «kvinneres deltakelse»: Mange steder fungerer kvinner nå ikke bare som kommunionsutdelere, 'lektorer' og ministranter/messetjenere, men også som kanslere i bispedømmer og som kirkelige jurister. «Men adskillig gjenstår,» konstaterer Booth, som nylig hadde opplevd bl.a. kurien, pavens embetsverk, på nært hold under et Vatikanbesøk sammen med sin statsministermann. «Den romerske kurie trenger å lære av biskoppelige kurier rundt om i verden og åpne døren for kvinnelig deltakelse. Det er

ingen grunn til at ikke kvinner kan fylle halvparten av alle stillingene ved den vatikanske kurien. Det bør være en hovedprioritet for kirken på alle plan å bryte ned det som stenger for kvinnelig deltakelse. Hele kirken må se kvinner både som 'tenkende mennesker', og som 'mennesker som tar et tak'...Hvordan skal vi få andre til å oppfylle sine plikter og respektere rettigheter hvis vi ikke selv oppfyller kravene? Hvilken verdi har det vi sier, når vi ikke selv lever etter det? Det finnes, som nevnt, håpefulle tegn, og jeg regner med at vi vil se større fremskritt i det nye årtusen vi er gått inn i.»

...og for oss, for verdenssamfunnet

Vi må ikke glemme det sentrale i pave Johannes XXIIIs ord fra 40 år tilbake: at vår søken etter fred er uløselig knyttet til menneskeverd og menneskerettigheter. Respekt for menneskerettighetene viser seg i handling, i hverdagen. Det er «den vanskelige siden av saken... intellektuell aksept er lett», skriver Booth. Vi er «fremdeles langt unna å oppfylle vårt ansvar overfor våre medmennesker».

Johannes XXIII kalte *Pacem in terris* «en enorm oppgave». Cherie Booth kaller den «et rop om handling» og «en av historiens mest revolusjonære encyklikaer», «et tidløst rop om å bidra til å virkeliggjøre Guds rike her på jorden. Som kristne er vi kalt til innsats; vi er ikke lovet suksess. Til tider er vår innsats feilslått. Det det virkelig gjelder, er ikke å gi opp, men stadig på ny å ta fatt igjen på å 'leve' det som, ifølge Johannes, skal til for å bygge freden: *sannhet, rettferdighet, kjærlighet og frihet*... Pave XXIII Johannes etterlot oss en enorm arv og en stor oppgave.»

bok- omtale

En såret profet

Michael Ford:

Wounded Prophet; a Portrait of Henri J. M. Nouwen.

New York, Doubleday, 1999.

Homofile katolske prester har dårlig presse for tiden. For en tid siden kom det en biografi over en homofil prest, som endog er en verdenskjent åndelig veileder. Boken gir et riktigere bilde av den homofile prests strev for å fylle sitt kall og samtidig være ærlig overfor seg selv og andre.

Pater Henri Nouwen er født og utdannet i Nederland. Han døde i 1996, 62 år gammel. Han fikk studere psykologi i U.S.A. og, foruten å virke som prest, var han i tiår universitetslærer ved prestisjefylte amerikanske universiteter. Siden tilbrakte han år i Latin-Amerika; de siste ti år av sitt liv var han borte fra den akademiske verden og ble tilknyttet en *L'Arche*-kommunitet – hvor handikappede lever i fellesskap med friske 'assistenter' – i Toronto, Canada.

Betraktningbøkene, som mange kjenner – i det minste *Koin til Faderen* er oversatt til norsk – skrev han først som en slags refleksjoner til eget bruk. Siden så han at flere kunne ha glede av dem, og de ble utgitt. Etterhvert ble det 40 verker, men det sies at dypest sett er det hver gang samme fortelling.

Den handler om Nouwen selv og hans strev for å forstå seg selv

og sitt gudsforhold. Ifølge Michael Ford, forfatteren av *Wounded Prophet*, var Henri preget av at han i sin barndom ikke følte seg akseptert og elsket av sin far. Dette skulle ha ført til en permanent søken etter kjærlighet og bekreftelse. Og siden ingen kunne gi ham tilstrekkelig omsorg, opplevde han seg som såret.

Men dette såret, savnet av en varig og total kjærlighet, kunne ifølge Nouwen, brukes i sjelesorgen og i det pastorale arbeidet. 'Hjelperen' kunne komme 'konfidenten' eller menigheten til hjelp ved å vise at han selv hadde personlige vanskeligheter.

Ja, han fant temaet om «den sårede helbreder» i Jesajas sanger om Herrens lidende tjener. Jesus Kristus selv ble «knust for våre misgjerninger... Ved hans sår, har vi fått legedom.»

Den første sårede helbreder var Jesus Kristus.

Allerede i seksårsalderen skal Henri ha ant at han ikke ble forelsket i piker. Som voksen forsøkte han først ikke å gjøre sin homofili til noe tema. Men som han nærmet seg de 50, fortonet den seg mer og mer som en del av ham selv som han ikke kunne fornekte.

I kollektivet *Daybreak* fikk han en nær venn i en 15 år yngre mann. Denne fant etterhvert ut at han ikke kunne være alt det Nouwen trengte at han skulle være for ham, og han forsøkte å ta avstand. Dette førte til et større sammenbrudd hos Henri, som da

var nær 60. – Vennen var likevel til stede ved Henris dødsleie. Etterhvert fikk han mange venner blant homofile samboende par. Han ble satt under press fra noen av disse: Han måtte «komme ut» for den gode homofile frigjørings sak. Nouwen nølte med dette, idet han var redd han ville miste sine leseres tillit.

Forfatteren av *Wounded Prophet* er en BBC-journalist som har fått tjenestefri for å skrive en doktoravhandling om Nouwens spiritualitet. Dessverre lider boken hans av mange svakheter. Nouwen var sikkert en sammensatt person. Men i denne fremstillingen blir det litt for mange motsetninger: Nouwen var gjenstand for allmenn beundring fra tusener som leste hans verker og hørte hans foredrag. Han var totalt oppmerksom overfor dem som søkte hans hjelp, leser man igjen og igjen. Samtidig skal han ha vært gjenstand for nedvurdering i vide kretser, og venner ble skuffet over ham på grunn av manglende oppmerksomhet fra hans side, står det andre steder. Han skal ha vært ekstremt egosentrisk, med en uovervinnelig trang til å stå i rampeplyset.

Ordet «spiritualitet» forekommer tre ganger på hver side, men forfatteren forklarer ikke riktig hva det særegne ved Nouwens spiritualitet bestod i. (Den Hellige Ånd, opphav til all spiritualitet, nevnes ikke). Nouwens holdning til verden sprang ut av kontemplasjon, sier Ford, og det virker

som om han mener at Nouwen skulle være den eneste prest i verden som levde et kontemplativt liv!

I visse sammenhenger lot Nouwen kristne av alle konfesjoner motta nattverd i den katolske messe. Her får vi den «snille» prest som ønsker alle velkommen, i motsetning til den «slemme» offisielle kirke. Jeg kan ikke se noe forsøk fra forfatterens side på å skissere grunnen til at den katolske kirke ikke finner det hensiktsmessig å ha åpent nattverdsbord ennå.

Likeledes fortelles det at «snille» Nouwen i sine siste år støttet «stabile homoseksuelle relasjoner», uten å forklare hvorfor kirken inntil videre ikke gjør dette. – Boken blir en forklaring på hvorfor «journalistisk» er kommet til å bety «overfladisk». Jeg gjetter at det snart vil komme nye og bedre bøker om Henri Nouwen. Kanskje vil Ford selv skrive en når doktorarbeidet er ferdig. Epilogen til *Wounded prophet* gir et stramt resymé av biografien, slik man kunne ønsket seg hele boken.

Tross bokens svakheter vil enhver som er glad i Henri Nouwens skrifter, og enhver som måtte interessere seg for prestenes eller de homofiles levevilkår, finne mye av interesse i dens XXI pluss 233 sider.

Arne Fjeld, o.p.

Mystikk på norsk

Per Thomas Andersen (red.):

Mysteriets time

Ad Fontes-serien

Gyldendal 2001

Mysteriets time er tittelen på en inspirerende og meget vakker liten bok som kom ut i Gyldendals Ad Fontes-serie i 2001 under redaksjon av idehistorikeren Jan-Erik Ebbestad Hansen. Dette er en serie som presenterer sentrale kildeskrifter fra de store

religioner. Dertil vektige stemmer fra vår egen tid som taler om erfaringer av livets hellighet. Denne prisverdige serien har imidlertid fått liten oppmerksomhet i pressen, og det er ufortjent. Heraværende bok i serien, *Mysteriets time*, er en antologi med norske dikt og prosatekster som har det til felles at de handler om en eller annen form for mystisk erfaring. Slik kan de være gode å ty til ved ulike anledninger, både for leg og lærd. Utvalget er foretatt av professor i nordisk litteratur ved

Universitetet i Oslo, Per Thomas Andersen. Han har også forsynt boken med en instruktiv innledning om mystikk.

Andersen opererer med en vid forståelse av mystikk. En streng mystikkdefinisjon ville gjøre boken til en samlig religiøse tekster, og det er langt fra hensikten. Mystikk omfatter her visjoner og syner, ekstatiske naturopplevelser og naturkontemplasjon, zenbuddhistisk uttømming av jeget og vending mot tilværelsens nullpunkt, grensesprengende erotikk og mystisk erfaring av kunsten. I avdelingen for mystikk i mer allmenn forstand, visjoner og syner, finner vi bl.a. Volvens spådom i den eldre Edda, «Draumkvedet» om Olav Åstesons opplevelser i «den andre heimen», en rekke dikt om den synske Veslemøy i Garborgs *Haugtussa* og lakoniske folkesagn om kvinner og menn

med ekstrasensoriske evner. Naturmystikk er for det meste representert med tekster fra nyromantikk og modernisme. Hamsuns «Skærgårdsø» og Uppdals «Bloddrope-trall» er opplagte valg, men ikke mindre viktig for det. Andre er kanskje mindre kjente dikt som det er fint å bli minnet om, for eksempel Olav H. Hauges «I dag og i morgen»:

Eg er berre ein gneiste
av den store eld.
Og som eg kveiktest i
myrkret,
skal eg slokna ein kveld.

Mystikk kan dreie seg om uut-sigelige erfaringer, tidvis ledsaget av uhygge eller vemod. Dette finnes i klassiske tekster som Tor Jonssons «Haustkveld», Jørgen Moes «Fanitullen» og Kincks novelle «Hvitsymre i utslåten» eller som her, i Hans Børlis dikt «Sette grime på natta»:

De får ikke tak i det.
Det er bare
anelser, bevegelser i mørket
langt inne i deg,
bakom alle ordene.

En skeptiker som Aksel Sandemose er representert med et interessant essay om egne syner og drømmer, men pussig nok har ikke Sigrid Undset fått plass. Hos henne finnes sterke skildringer av mystiske erfaringer, bl.a. i romanen om Olav Audunssøn og i *Den brennende busk*. Og i et selvbiografisk essay forteller hun at hun har sett den mystiske «utburden» opp i fjellet, et uhyggelig vesen som ifølge folketroen skal være den fredløse sjelen til et usalig barn.

I norsk litteratur finnes det flere østlig inspirerte poeter som formidler mystiske forestillinger. Dette østlige handler om et særregent blikk på verden, en måte å se på som krever åpenhet og nedbygging av jegets forventninger. Mest kjent er Jan Erik Vold med

sine haikuaktige dikt, som for eksempel dette:

Krukkemakeren former leiren
Til krukken er klar –
men det er

det tomme rom inni
krukken som gjør
at krukken kan brukes.

Eksempler på kunst som mystisk erfaring finnes i en rekke dyp-sindige tekster som peker i ulike retninger. Mye samler seg om en form for «negativ mystikk», som er tittelen på Jon Fosses essayistiske bidrag. Nå er vel kjærligheten og den erotiske ekstase det nærmeste de fleste av oss kommer en erfaring av jegoverskridelse og dyp samfølelse. Her har norsk lyrikk mye å by på, bl.a. romantikerne Wergeland, Olaf Bull og Stein Mehren. Av sistnevnte er bl.a. «Jeg holder ditt hode» valgt ut:

Jeg holder ditt hode
i mine hender, som du holder
mitt hjerte i din ømhet
slik allting holder og blir
holdt av noe annet enn
seg selv...

Om denne form for mystikk er religiøs eller erotisk kan diskuteres. Trolig begge deler. I innledningen gir Andersen en psykologisk oppfatning av mystikken førsteprioritet. På velkjent postmoderne vis vegrer han seg mot tanken på at mystiske erfaringer skulle kunne vise til en oversanselig realitet, til en religiøs virkelighet bak ordene.

Skjønnlitteraturen står i sentrum, skriver Andersen, og den har en innebygget motstandsdyktighet mot dogmatiske og entydige kategorier, det være seg religiøse, politiske eller filosofiske. Her får man lyst til å nevne at kristen visjonsdiktning nettopp er «dogmatisk». Dogmer er mystiske og paradoksale trossannheter, som ikke kan fattes av ranken alene. Men visjonene åpner for innsyn i

disse mysterier og gjengir dem i en billedlig, poetisk form. Troens verden åpner for «positiv mystikk».

Men uansett hvordan man ser på fenomenet – tekstene i denne boken taler for seg selv og gjør det et i språk som trenger inn til oss. Slik som i denne strofen av Rolf Jakobsen:

Morgen, kan jeg ta dig inn
til mig,
helt inn i mitt hjerte,
alt ditt lys, fugledirret og
det dype løv,
kjenne på det med hendene,
som en blind.

Liv Blikrud

Katolsk bidrag til eutansidebatten

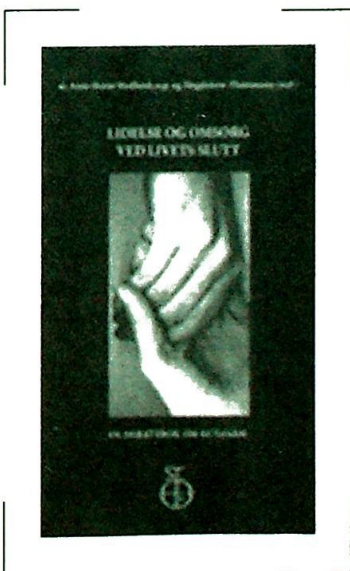
Anne Bente Hadland o.p. og
Magdalena Thomassen (red.):
Lidelse og omsorg ved livets slutt.
En debattbok om eutanasi.
St. Olav forlag Oslo 2003

St. Olav forlag utgav på tampen av fjoråret en liten debattbok om eutanasi og omsorg for døende redigert av sr. Anne Bente Hadland, o.p. og Magdalena Thomassen. Den direkte foranledningen var de nordiske katol-

ske biskopers hyrdebrev *Omsorg for livet*, som tidligere er grundig omtalt i St. Olav. I etterkant av offentliggjørelsen av dette hyrdebrevet ble det holdt et seminar i regi av Oslo katolske bispedømme, og de fleste artiklene i boken bygger på foredrag holdt under dette seminaret.

I forordet blir det pekt på at en økende del av befolkningen er positive til eutanasi, dette gjelder også helsepersonell. Det refereres til at i 2002 var en av tre sykepleiere tilhengere av eutanasi, mot en av fem fire år tidligere. Med alle mulige forbehold om meningsmålingers forvaltning av sannheten, bør dette likevel mane til ytterligere anstrengelser for å fremheve livets ukrenkelighet og viktigheten av en verdig omsorg for døende. Artikkelsamlingen kan sees som et lite bidrag til dette.

Helene Pande har etter at hun pensjonerte seg som barnelege arbeidet med lindrende medisin. I det første kapittelet prøver hun å klargjøre en del begreper og komme med en del faktaopplysninger. Hun argumenterer for at begrepet passiv eutanasi eller behandlingsunntatelse bør ryddes vekk fra eutansidebatten, det samme gjelder spørsmålet om "dobbelteffekten". Ingen av delene har noe med eutanasi å gjøre, og dette har man også Kirkens støtte for. Pande refererer også til det sterkt stigende antall eutanasiatilfeller i Nederland etter at en liberal praksis kom for fullt omkring 1990. Ferske tall som jeg selv nylig fant i det medisinske tidsskriftet *Lancet*, viser imidlertid at eutanasiatilfeller i Nederland flatet ut etter 1995. I 1990 var 1,7% av alle dødsfall eutanasi, mot 2,4 i 1995 og 2,6 i 2001. Antallet leger som aldri ville utføre eutanasi, sank imidlertid fra 3% i 1995 til 1% i 2001, men det ble samtidig registrert en mer restriktiv holdning til eutanasi uten pasientens eksplisitte samtykke. Likevel avspeiler dette det

skremmende i at et samfunn på få år kan akseptere eutanasi nesten helt uten konsekvent motstand.

Sykepleierne Wenche Mohr fra Franciskushjelpen og Susanne Carlenius fra Hospice Lovisenberg bringer debatten ned på det praktiske plan, og viser hvordan det beste svaret på kravet om eutanasi er en god og respektfull omsorg i livets slutfase, Såvel Franciskushjelpen som Hospice Lovisenberg har vært foregangsinstitusjoner i så måte. Karakteristisk nok er det hos dem som jobber tettest innpå døende at man finner størst motstand mot eutanasi.

Pater Olav Müller har et langt virke som prest bak seg. I kapitlet "Sjelsorg ved livets slutt" øser av han sin store erfaring som sjelsørger for mennesker i alle livets faser. Det er viktig at dette aspektet blir fokusert i en tid som på mange måter har fjernet det eksistensielle aspektet ved døden, og ensidig lagt vekt på prosessen frem mot dødsøyeblikket. Etter Kirkens tro kan døden aldri få det siste ordet. Pater Müller får dette frem på en fin måte.

For undertegnede, som kjen-

ner eutanasidebatten godt fra før, var det kanskje dette kapitlet som gav mest nye tanker.

Filosofen Øyvind Baune går igjennom argumentene for eutanasi fra en allmenntisk synsvinkel. Han tar for seg de tre hovedargumentene: smerteargumentet, autonomiargumentet og et uverdilig liv argumentet. Han går mest grundig inn på autonomispørsmålet og stiller her fire spørsmål. Er pasienten sannferdig? Med andre ord: forholdet mellom hva man gir uttrykk for, og hva man innerst inne mener. Er pasienten velinformert? Feilaktige oppfatninger og mangelfull forståelse kan sitte dypt og være vanskelig å korrigere. De to siste problemene er diskontering av fremtidige verdier og pasientens rett til å bestemme over sitt fremtidige jeg. "Er det den nåværende personens autonomi vi skal respektere, eller den fremtidige personens preferanser som skal respekteres." Det er altså ikke innlysende at autonomi betyr at det er pasientens uttrykte ønske som uansett skal respekteres. Baunes argumentasjon munner også ut i et restriktivt syn på eutanasi.

Pater Erwin Bischofsberger er jesuitt og professor i medisinsk etikk i Stockholm. Han skriver om «Mennesket – person og aktør.» Vi har fått et ensidig menneskesyn der aktøraspektet dominerer over personaspektet. Han fremholder et komplementært menneskesyn der personen i filosofen Emanuel Levinas' språkbruk «trer frem i den Andres verdeløse Ansikt».

I en appendix i boken er biskopenes hyrdebrev tatt med. Dessuten har man tatt med biskop Schwenzers tillegg med oppklarende ord omkring begrepet lindrende sedering, som noe feilaktig er blitt kalt terminal sedering. Som kjent var det dette som førte til mest debatt i kjølvannet av hyrdebrevet.

Det blir hevdet at Den katolske kirke er for usynlig i den offentlige debatten i Norge. Til dels kan man være enig, og derfor er det prisverdig at St. Olav Forlag gir ut en artikkelsamling som går direkte inn i en pågående etisk debatt.

Frode Thorup

NORSK PREMIERE

DEN 26. MARS FOR FILMEN THE PASSION OF CHRIST

Når dette leses, har katolikken Mel Gibsons omstridte film *The Passion of Christ* hatt premiere i USA. Sjelden har en film fått så mye og så sprikende forhåndsomtale av utvalgte «tjuvtitere». Paven har sett filmen og skal ha sagt at «det var slik det var», noe Vatikanet senere avviste. Paven «pleier ikke» komme med slike anbefalinger, sa pressetalsmannen. Vatikanet har ikke gitt noen offisiell kommentar til filmen.

Filmen er «radikalt katolsk» og ikke antimittisk, mener den katolske skribenten Vittorio Messori i Italias ledende avis, *Corriera del Sera*.

Erkebiskop John Foley, leder for Vatikanets *Råd for massemedier*, sier han personlig «slett ikke finner filmen anti-semittisk», men mener det er positivt at Den amerikanske bispekonferanse i en uttalelse understreker at Den katolske kirke ikke lenger anser jødene som ansvarlige for Jesu død. Abraham Fox, leder for USAs Anti-Defamation League, mener filmen overdriver inntrykket av jødisk skyld. Fox er jøde og har, uten hell, oppfordret Gibson til å gi filmen en «etterskrift» hvor Gibson selv sier at dette er hans versjon av evangeliet, og at Jesu lidelse har med kjærlighet, ikke hat å gjøre. Gibson bør, mener Fox, si: «Noen gir jødene skylden. Ikke gjør det!»

VATIKANRADIOEN/NCR

presse- klipp

PAVEN: «VOLD I RELIGIONENS NAVN ER VANHELLIGELSE»

Dialogen mellom jøder og kristne intensiveres: Nylig var representanter for den innflytelsesrike *American Jewish Committee* i privataudiens hos pave Johannes Paul II. Det var det fjerde møtet mellom Komiteen og paven. Ved audiensen fordømte paven nok en gang all rasisme og antisemittisme og sa at «vold i religionens navn er vanhelligelse». Han understreket at foruroligende tegn i tiden gjør religiøs fostring fokusert på respekt og nestekjærlighet spesielt viktig. Han uttrykte også «brennende ønske» om en fredelig løsning i Det hellige land med respekt for både for israelernes og palestinerne rettigheter».

De jødisk representantene takket paven for hans «eksepsjonelle personlige innsats» mot antisemittismen og hans klare fordommelse av religiøst motivert vold. «Måtte verden lytte til og erkjenne sannheten i Deres ord og appeller,» sa Harold Tanner, komiteens formann. Pavens besøk i Romas synagoge i 1986 og Vatikanets anerkjennelse av staten Israel viser til fulle «kirkens endrede forhold til det jødiske folk», sa Tanner. «Vi er dypt takknemlig for Deres mange uttalelser om fellesskapet mellom våre to religioner» og for at «De kaller det jødiske folk for kirkens eldre brot».

ZENITH

MEDISINKARTELLENE «MANGLER SOSIAL SAMVITTIGHET»

«I Europa og Nord-Amerika er aids ikke lenger et dødelig virus, men i Kenya dreper det hver dag 400 mennesker,» sa jesuittpater, lege og Afrika-misjonær Angelo D'Agostino ved en pressekonferanse i Vatikanet nylig i forbindelse med pavens fastebudskap for 2004. Forskjellen i dødelighet skyldes medisinkartellene som, enorm profitt til tross – 517 milliarder dollars i 2002 – nekter å selge aidsmedikamenter til priser afrikanerne kan betale. De gjør seg derved medskyldige i folkemord, sa D'Agostino. Han kunne fortelle at ved de barnehjem for aidssyke barn han har ansvar for i Kenya, hadde man i fjor, takket være gratis medisiner gitt av forskjellige instanser, ingen dødsfall. «For syv milliarder dollar kan man redde livet til 25 millioner HIV-smittede i landene sør for Sahara, uten medisiner vil de dø. Dette er et moralsk spørsmål som viser mangelen på sosial samvittighet i disse kapitalistiske foretakene,» sa pateren. Og tilføyde: «Hvordan vil vi kristne om 50 år forklare vår taushet på dette området?» D'Agostino har de siste 20 år har arbeidet i Afrika, før det underviste han i 30 år ved jesuittenes Georgetown University.

I sitt fastebudskap for 2004

oppfordrer pave Johannes Paul II sterkt til økt innsats for å lindre lidelsen blant verdens barn, og nevner spesielt «alle de skyldløse barna» som er rammet av aids. «Menneskeheten må ikke lukke sine øyne for denne forferdelige tragedien,» skriver paven.

Kardinal Javier Loranzo Barragan, Vatikanets ansvarlig for den pastorale omsorg for syke, sier at patenter på aidsmedisiner er moralsk forsvarlig, men ikke når de indirekte hindrer at menneskeliv reddes. Profitt er legitim og kan bl.a. komme forskningen til gode, men representerer også et problem som vi finner over alt hvor det dreier seg om privat eiendom: «Det hefter et sosialt hypotek ved disse patentene, d.v.s. at det finnes tilfeller hvor privateiendom opphører å være privat, først og fremst der hvor mennesker er i livsfare,» sier kardinal Barragan.

Selv om prisen på aidsmedisiner er sunket betraktelig – fra 15.000 til 330 dollars for ett års behandling – er de fremdeles for høye, påpekte kardinalen. «Laboratoriene må samarbeide med regjeringer og globale handelsorganisasjoner for å finne en løsning for de fattigste og mest aidsinfiserte landene. Gratis medisiner ville være en tenkelig løsning for slike land. I Sør-Afrika, Botswana, Zambia, Lesotho er aids blitt en svøpe man ikke kan fore-

stille seg. I Botswana har 39% av befolkningen aids. I praksis betyr det at nesten hele befolkningen er 'berørt' av viruset. Vi må søke den mest effektive løsningen. Jeg krever ikke at aidsmedisiner skal utdeles gratis, men uten den daglige dose medisin dør aidspasienter. Det er den klartekst vi må forholde oss til,» sa kardinalen.

Den katolske kirke i det sørlige Afrika vil stille gratis anti-virale medisiner til disposisjon for aids-syke. Det bestemte nylig SACBC, bispekonferansen som dekker Sør-Afrika, Swaziland og Botswana. Tilbudet skal begynne i fem kirkelige institusjoner, men man håper å utvide til 19 ved hjelp av økonomisk hjelp fra europeiske givere. SACBC oppfordrer regjeringen i Pretoria om endelig å virkeliggjøre sin erklæring om å stille anti-virale medisiner til disposisjon for statlige sykehus.

NCR/TABLET/KI

TRADISJONALISTER HEVDER ØKUMENIKKEN HAR ØDELAGT KIRKEN

Det tradisjonalistiske *Prestefellesskapet Pius X*, som er grunnlagt av den ekskommuniserte katolske erkebiskopen Marcel Lefebvre og har ca. en million medlemmer, anklager pave Johannes Paul II for å «ødelegge den katolske kirke». Ved presentasjonen av rapporten *Fra økumenikk til stille apostasi*, en 50-siders evaluering av Johannes Paul II's 25 år lange pontifikat, sa fellesskapets leder, biskop Bernard Fellay, at «den katolske kirke er ikke et skip i storm, men et skip med hull i». Fellay er en av fire biskoper som ble ekskommunisert av pave Johannes Paul 1988 etter at erkebiskop Lefebvre hadde bispeviet dem uten pavelig tillatelse.

Lefebvre-tilhengerne avviser Det 2. Vatikankonsils liturgireform, feirer messen på latin etter tridentinsk ritus, er imot religionsfrihet og de økumeniske retninglinjer konsilet vedtok. Den

ferske rapporten hevder at paven, ved dialog med andre kristne og andre religioner, har åpnet for relativisme, religiøs indifferens og det «stille frafall» man ser i Europa med færre prestekall, færre kirkegjengere og avvik fra katolsk lære. «Ved første blikk», sier rapporten, virker pave Johannes Paul tiltrekkende, men «de spektakulære seremonier overført på TV og de store menneskemengder som flokker seg om ham, skygger for den svært triste sannhet: Økumenikken har lagt den hellige by, kirken, i ruiner». Paven har «satt til side den orden Gud selv har ønsket».

Til den amerikanske publikasjonen *National Catholic Reporter* (NCR) sier Fellay at han er for kristen enhet, «men uenig i den endrede betydning av enhet». Han støtter det førkonsiliære syn: Ikke-katolikker må vende tilbake til moderkirken. Han kritiserer kardinal Walter Kasper, leder for Vatikanets *Råd til fremme av kristen enhet*. Kaspers definisjon av økumenikk som forsonet mangfold «innebærer en helt ny tro», sier Fellay. Vatikanet synes «mer interessert i kristen enhet enn i frelsen». Rapporten, som er sendt til alle kirkens kardinaler, anklager på tre steder Kasper for direkte heresi.

Vatikanet har vist stor imøtekommenhet overfor *Prestefellesskapet Pius X*, i håp om forsoning: En spesiell kommisjon ble opprettet allerede i 1988, og i fjor kom Vatikanet med flere tilnærmelser, men selv ikke en messe etter gammel ritus i Santa Maria Maggiore-basilikaen ga resultater. Forhandlingene er «gått i stå», sier Fellay: Å godta konsilets liturgireform kommer ikke på tale. «Det interessante er,» skriver NCRs John Allen i en kommentar til rapporten, «at her er ikke ett ord om det som lenge har vært lefebvre-tilhengers signatur: den latinske, før-konsiliære messe. Dette bekrefter det tradisjonalistmeekspertene har skjønt hele

tiden, at den latinske messen bare var toppen av isfjellet. Det underliggende er teologiske spørsmål som økumenikk og interreligiøs dialog. Følgelig var det fåfengt å tro at pavens tillatelse i 1988 til utvidet bruk av den pre-konsiliære liturgi ville løse problemet.»

THE TABLET/NCR

LATERANAVTALEN 75 ÅR

Den 11. februar var det 75 år siden Lateranavtalen mellom Vatikanet og Mussolini ble undertegnet. Avtalen anerkjente Den Hellige Stols og Vatikanstatens suverenitet, sikret den katolske kirkes struktur i Italia og ga Vatikanet økonomisk erstatning (ca. 500 millioner dollars i 2004-valuta) for tapet av Pavestaten i 1870. Daværende pave, Pius IX, avviste enhver avtale med regjeringen, anså seg som «fange i Vatikanet» og forbød i dekretet «Non Expedit» Italias katolikker i delta i politiske valg.

«Ingen feiring med fyrverkeri, pavelige liturgier eller prosesjoner er planlagt,» noterte NCRs John Allen i forkant av dagen, «selv om det dreier seg om et avgjørende vendepunkt i den katolske kirkes historie i moderne tid.» Cambridge-historikeren John Pollard sammenligner, i et intervju i NCR, betydningen av Lateran-avtalen med keiser Konstantins betydning på 400-tallet: Slik Konstantins statlige anerkjennelse av kristendommen la grunnen for middelalderens kristendom, slik er den juridiske og finansielle uavhengighet Lateranavtalen innebar, et *sine qua non* for det moderne «verdensomspennende» pavedømme.

På kort sikt bidro avtalen «dessverre», sier Pollard, til å gi Mussolini og fascistene hårdt tiltrengt troverdighet, og for kirken løste avtalen «det romerske spørsmål», pavedømmets juridiske status etter tapet av Pavestaten i 1870. Avtalen innebar bl.a. at paven ikke lenger kunne opprett-

holde forbudet for Italias katolikker mot å delta i landets politiske liv. De store erstatningssummene gjorde at Vatikanet kunne kvitte seg med tyngende gjeld, samt «koste på seg dette og hint», som Allen uttrykker det. Den juridiske garanti for den katolske kirkes strukturer førte, på litt lengre sikt, til at kirken var den eneste intakte nasjonale institusjon ved 2. verdenskrigs slutt. Muligens gjorde nettopp det at kristendemokratene kunne seire over kommunistene i 1948, sier Pollard. På lang sikt konsoliderte avtalen Vatikanets status som suveren stat og uavhengig internasjonal aktør, noe som har gjort det mulig å spille en rolle i internasjonal sammenheng som ingen annen religiøs organisasjon har kunnet spille. *Summa summarum*: Trass i det «usmakelige» som hefter ved en avtalen knyttet til Mussolini og fascisismen, har Lateranavtalen vært til enorm velsignelse for pavedømmet, fastslår Pollard.

Kardinal Attilio Nicora, president for Administrasjonen av den Apostoliske Stols Patrimonium, sier Lateranavtalen har bestått sin prøve. På spørsmål om avtalen også var en slags anerkjennelse av Mussolini, sier Nicora at «også fascistene hadde sitt å tjene på avtalen – det var vanskelig å

unngå.» Hele saken er «svært ømtålig og kompleks» og spekulasjoner om man, «den nevnte risiko tatt i betraktning», skulle unngått en avtale, er «en abstrakt og nytteløs diskusjon». NCR

LUDVIG HOLBERG – LIVSFRISK ETTER 250 ÅR!

Når så meget av Ludvig Holbergs forfatterskap 'overlever' etter nær 300 års lagring, er det bevis nok på litterær uødélighet,» skriver Lars Roar Langslet, forfatter og tidligere kulturminister, på kronikkplass i Aftenposten i anledning 250-årsmarkeringen av Holbergs død. «Holbergs komedieskikkelser utfolder seg i helt andre gevanter enn noen av oss har kjent, og allikevel opplever vi stadig hvor godt de 'treffer' fenomener i vår egen tid. Hvem gjenkjenner ikke dagens motegalskap og popdyrkelse under masken på den sanseløst frankomane Jean de France? Det er bare motene som har skiftet, ikke holdningene. (-) Hvem drar ikke kjensel på kannestøperens bombastiske Besserwisserei når TV samler vår tids storsynsende kannestøpere til paneldebatt? Og enhver som leser akademiske utgydelser fra Blindern, på uforståelig, patent moderne mandarinspråk, vil sanne at Erasmus Montanus er

slett ikke død. Men han har iført seg jeans.» skriver Langslet.

Og fortsetter: «Holberg ville alltid være moralist – belære oss om den rette livsholdning, som dårskap og herskesyke stadig truer å avspore. Han brukte latteren som våpen mot narraktighet og maktbrynde – som vern mot den undergrunn av ondskap og brutalitet vi ser i verden. Den skulle ha vært ledet av fornuftens klare lover, men det er ufornuften som altfor ofte får overtaket! Men moralen kan virke utenpåklisset i Holbergs overdådige spill. Han åpner dørene for en verden av lystighet og lek, som en verdi i seg selv – i tross mot alt som vil lenke oss til gravalvoret,» skriver Langslet. AFTENPOSTEN

LATINAMERIKA: DEMOKRATI, MEN MERE VOLD...

For ca. 15 år siden begynte demokratiseringen av Latinamerika, likevel har forfølgelsen av og angrep på menneskerettighetsforkjempere ikke avtatt, men snarere økt, ifølge *Amnesty International*. I det «katolske» Latinamerika blir flere mennesker drept på grunn av sitt engasjement for grunnleggende humane og sosiale rettigheter enn i noen annen del av verden. CIG

(Redaksjonsslutt 19.2.2004)

Åpent dagsseminar:

EN KIRKE ELLER MANGE? ØKUMENISKE ÅPNINGER OG HINDRINGER

Tid og sted: lørdag 17. april kl. 12.00 -19.00 på St. Sunniva skole, Akersvn. 4, 0177 Oslo

Program:

Kaffe og te serveres fra kl. 1130

1200-1225: *Dr. theol. Ola Tjørhom*: 'Økumenisk tilnærming: Hvorfor er det så vanskelig? Sett fra et katolsk ståsted.'

1240-1305: *Kapellan Karl Gervin*, Oslo Domkirke: 'Økumenisk tilnærming: Hvorfor er det så vanskelig? Sett fra et luthersk ståsted.'

1335-1400: *Bodil Sødal*, Mariahuset: 'Mariahuset: økumenikk i praksis.'

1415: Servering av varm mat

1500- PANELDEBATT: HVOR STÅR VI? HVOR GÅR VI? deltakere: *Gunnel Vallquist*, Stockholm, *Fader Johannes Johansen*, Den ortodokse kirke i Norge - Hl. Nikolai menighet, samt *Ola Tjørhom*,

Karl Gervin og *Bodil Sødal*

1800: Vi går til messe i St. Olav kirke

Arrangør: **Også vi er kirken-Norge**. Påmelding innen 2. april til: Også vi er kirken-Norge, v/Aasmund Vik, Falsensgt. 27 B, 0556 Oslo, eller via e-post til vierkirke@yahoo.no.

Deltakeravgift (inkl. servering): medlemmer kr. 150, ikke medlemmer kr. 200.

Honnør/student.medlemmer kr. 100, ikke medlemmer kr. 150. Betales ved ankomst.

leserbrev

«Hva er jeg?»

Teknikken for å utforske mennesket på det embryonale stadiet utvikles stadig mer. Ved kunstig befruktning kan en eventuell arvelig sykdom eller medfødt anomali sorteres bort (vel og merke: ved at man eliminerer bæreren av den!). Man har utviklet muligheter til å frembringe «donatorbarn», det vil si «produsere» prøverørsbarn for at de skal kunne gi f. eks. benmarg til en syk storebror eller søster, noe som bl.a. diskuteres i Sverige.

Er dette er fremskritt? Eller nok et eksempel på forskning og teknikk som løper løpsk? Mennesket som middel og ikke som mål? Et fremskritt som innebærer død? Hensikten – behandling av alvorlige sykdommer – er meget prisverdig. Men man skal ikke søke å nå den til hvilken som helst pris. I dette tilfellet er det i første omgang de svakeste barn (barn, før og etter fødselen) som må betale prisen, eventuelt med sitt eget liv. Men også menneskeheten står overfor en potensiell dødelig fare.

Vi må ha en åpen debatt om dette helt sentrale emnet. Diskusjonen – reflektert nylig i innslaget «Stamceller og forskningsetikk» i St. Olav nr. 11:12-03 – har inspirert til følgende lille bidrag, i form av mulige tanker som et «prøverørsbarn» kan få på bakgrunn av alt det som et lite barn kan snappe opp ved å høre de voksne snakke:

«Uten meg hadde Lars vært død nå, ordentlig død. Han var veldig syk. Jeg er frisk, jeg. Tror jeg.

Lars var veldig syk da han var

liten. Han var sånn da han ble født. De sa han skulle dø. Da han var litt større, så sa de at de kunne lage en lillebror som kunne få Lars til å bli frisk. Og så lagde de meg. På sykehuset. Men det tok lang tid. Det tok noen år. De måtte forsøke mange ganger for å få det til.

Før de kunne legge meg helt på ordentlig inni mamma'n min, kunne de ikke vite om jeg kom til å være frisk, så de måtte lage mange som meg. Men det var jeg som var den beste, sa de. Jeg var helt frisk, jeg var ikke syk som Lars, storebroren min. Så de beholdt bare meg, alle de andre kunne de ikke bruke, de var ikke bra nok, så de ble kastet. Det var bare jeg som var bra nok for Lars. Det er derfor jeg er født.

Så tok de noe som jeg hadde og så ga de det til Lars, storebroren min. Og nå er Lars frisk. Nå skal han ikke dø mer. Nå lever han.

Men, tenk om jeg blir syk. Hva gjør de da? Tenk om de ikke kan lage en lillebror til meg også, en som kan gi meg noe som gjør at jeg blir frisk... Kanskje de i stedet kunne kjøpe en lillebror til meg? Eller kanskje de bare kaster meg, fordi jeg ikke lenger er bra nok?

Eller kanskje de vil beholde meg litt til, for kanskje storebroren min blir syk igjen, og da kan jeg vel brukes en gang til så han blir frisk igjen?

Eller kanskje jeg blir for syk til å kunne bli brukt en gang til. Da kaster de vel meg også? Tenk om de hadde kastet Lars da han var syk... Da hadde de ikke laget meg. Da hadde jeg ikke blitt født.

Eller kanskje de hadde laget meg, men sett at jeg ikke var bra nok. Sånn som alle de andre som de lagde sammen med meg. De er jo ikke født. Da hadde de vel kaste meg også?

Br. Johannes-Maria Størksen ocd,

PROBLEMATISK BIOETIKK-LOV

Den nye franske bioetikkløven åpner for bruk av kunstig befruktning for å avle frem et barn som kan gi celled materiale til hjelp for et annet barn i familien som lider av uheldelig sykdom.. Tillatelse vil, ifølge helseministeren, kun bli gitt i særlige unntakstilfeller. Flere parlamentsmedlemmer kritiserer den nye loven fordi den degraderer barn til et middel.

Den nye loven beholder gjeldende reservasjonsordning ved organodonasjon, men krever bedre praksis. Etter gjeldende lov må alle som ikke vil donere sine organer, føres inn i et register, men i praksis skjer dette knapt. Heretter skal det angis på identifikasjonsbeviset at innehaveren er informert om de juridiske sider ved organodonasjon. Ifølge den nye loven kan gentest kun foretas etter samtykke fra den det gjelder. Skulle legene fastslå en alvorlig arvelig sykdom, må de informere pasienten om dennes ansvar dersom familiemedlemmer, som kan være rammet, ikke får kjennskap til det.

KI/KAP

Om anglikanere og katolikker:

«På tide å krysse den tynne linjen som skiller våre kirker»

En observant St. Olav-leser – Hans Inge Hansen – har sendt oss en oversettelse av en artikkel i The Daily Telegraph 27. desember i fjor. «En del av tankene synes jeg passer også for forholdene her hjemme,» skriver vår leser. Vi har forkortet den innsendte teksten noe:

«The Daily Telegraph»-journalisten Tom Utley tar opp en del av de spørsmål som medlemmer i flere kirkesamfunn stiller seg. Nå må det vel sies at det er mindre avstand mellom den romerskkatolske kirke og den anglikanske kirke, enn det er mellom den romerskkatolske og den lutherske kirke. Likevel er det tankevekkende momenter han tar opp, som det burde snakkes friere og høyere om også her på berget.

Etter å ha forklart hvorfor han ikke kom seg til sin nærmeste romerskkatolske kirke på julaften, men dro til den anglikanske kirken i nabolaget, fortsetter Utley: «Hele menigheten (den anglikanske) korset seg ved velsignelsen og alle knelte ved ordene: 'Og ble menneske'. Vi ba for paven, men ikke for dronningen (hvilket vi alltid gjør i vår katolske kirke). Vi sang Herrens bønn på engelsk, på en melodi som blir brukt i *Brompton Oratory*. Som jeg bemerket til min 18-årige sønn, var den *plus papiste que le pape*. ('Hva for no', pappa?')»

Jeg kunne utesket enhver, unntatt de høye teologiekspertene, om hva som skilte Midnattsmessen her i denne kirken fra de andre messene rundt om i all verdens katolske kirker. Den eneste forskjellen måtte være at det her var et bra kor, og at kirken knapt var halvfull, mens musikken er fryktelig og det bare finnes ståplass i vår lokale katolske kirke på julaften.

Men spør omtrent enhver legmann i den ene eller andre av våre kirker om hva som er de teologiske forskjellene mellom liturgiene i den romerskkatolske og den anglikanske, og jeg vedder 10-1 på at vedkommende svarer feil. Han/hun vet at katolikkene aksepterer pavens autoritet, mens anglikanerne ser på dronningen som deres høyeste autoritet. De vet at kvinner kan bli prester i den anglikanske kirke, men ikke i den romerskkatolske, og at anglikanske prester kan gifte seg, mens det er utelukket for de romerskkatolske prestene. (De vet, eller kanskje de ikke vet, om den spesielle dispensasjonen som gjør at gifte prester som konverterer til Roma fra andre konfesjoner, kan fortsette sin prestegjering, hvilket betyr at noen romerskkatolske prester er gifte.) Men når det gjelder nøkkelspørsmålet i den teologiske debatten om forvandlingen (transsubstansiasjonen) ..., vil jeg vedde min uro mot enhver 10 cents-mynt på at uansett hvem man spurte på de britiske øyer, det være seg katolikk eller protestant, ville vedkommende være totalt uvitende om dette emnet.

Ved min folkeskole der jeg som katolikk var i klart mindretall på 60-tallet, mente de fleste av mine anglikanske medelever at: 1) katolikkene tilhørte en internasjonal sammensvergelse som ville fjerne dronningen, 2) vi måtte betale prestene våre store kontantbeløp for at de skulle være overbærende når vi syndet, 3) vi måtte tro at en konsekrent hostie i dens molekylære sammensetning ikke kunne skjernes fra det menneskelige kjød.

Forskjellen mellom anglikansk og katolsk lære om eukaristien er faktisk svært liten. Hvis jeg forstår det rett (og hvis ikke, vet jeg mange lesere som vil være så elskverdige å korrigere meg): begge kirkesamfunn ser hostien som Kristi legeme. De avviker kun i synet på hva de mener med

det, og om i hvilket øyeblikk brødet blir «for oss» kjød.

For katolikker skjer forvandlingen fra brød over til det hellige når det er innviet/vigslet av presten. Derfor er det svært uheldig for en katolikk om et konsekrent brød tilfeldigvis skulle falle på gulvet. Det forklarer også hvorfor katolikker ikke liker at ikke-katolikker (som Tony Blair) går til kommunion. For mange anglikanske kirkemedlemmer skjer forvandlingen til Kristi legeme når hostien mottas av en som virkelig tror. Om den faller på gulvet mellom prestens hånd og nattverdsgjestens munn, har ikke det samme betydning som det har for katolikker. Det har ikke så stor betydning for de fleste anglikanere heller, om medlemmer fra andre kirkesamfunn går til nattverd. Lavkirkelige mener at om ikke kommunikanten tror, skjer det ikke noe magisk, så å si – mens i den katolske kirke befinner det helliggjorte seg i det konsekrente brødet og ikke bare i den troendes sinn.

Jeg finner det fryktelig vanskelig å bli oppbrakt over denne marginale teologiske forskjellen, når resultatet ender i det samme: Den troende svelger et stykke brød som for ham representerer Kristi legeme. Jeg kan heller ikke si at jeg blir opprørt over kvinnelige prester. Jeg tilstår at jeg ikke likte tanken til å begynne med, fordi de støtte mot tradisjonalisten i meg. Men jeg er blitt vant til dem nå, og kunne bestemt leve med dem om Vatikanet kom på andre tanker.

Emner som dette og ordinasjonen av homoseksuelle synes aldeles å ødelegge det som forener kristne av alle konfesjoner. Det finnes ikke ett ord i trosbekjennelsen som jeg fremsier i min romerskkatolske kirke som anglikaneren Ian Paisley (den noe beryktede nord-irske unionisten) ikke kunne skrive under på.»

SØSTER EUPHEMIA HEDDERICH IN MEMORIAM

F. 18.07.1915 i Osnabrück,
Tyskland
D. 26.01.2004 i Oslo.

Sytten år gammel konverterte sr. Euphemia til Den katolske kirke og trådte fire år senere inn hos St. Josephsøstrene i Albachten/Münster, Tyskland. Hun begynte sitt novisiat i Norge og avla sine evige løfter i 1944. Som ung søster var hun i noen år lærer, med liv og sjel, ved St. Sunniva skole. Så utdannet hun seg til laborant ved Vor Frue Hospital og tok ytterligere fag ved Vor Frue Sykepleieskole. Fra 1947 til 1987 var hun laborant ved følgende av våre sykehus: Vor Frue Hospital i Oslo, St. Josephs Hospital i Kristiansand, St. Josephs Hospital i Porsgrunn og St. Josephs Hospital i Halden. Lengst var hun i Halden: fra 1959 til 1987.

Sr. Euphemia likte laboratoriearbeid. Hun var fra naturens side utrustet med en spesiell form for grundighet, likte å utforske ting, var glad i å observere og analysere, men var svært intens i sitt engasjement og trengte annen gjer-ning ved siden av laboratoriearbeidet. Sakristantjeneste ble etterhvert det felt hun kombinerte med laborantarbeidet. I mange år utførte hun utallige tjenester i menighetene i Kristiansand, Porsgrunn og Halden. Menigheten i Halden fikk særlig glede av hennes kunstneriske anlegg og kreativitet: flotte blomsterarrangementer til bryllup, begravelser og de kirkelige høytider.

Sr. Euphemia var også meget musikalsk og brukte gjerne ulike musikkinstrumenter for å høye liturgifeiringen. Hun laget sanger til ulike begivenheter, var sekretær i Birgitta-foreningen i Halden og hjalp til på menighetens kontor. Hennes språkkunnskaper – tysk, nederlandsk og norsk – var til hjelp ved integreringen av innflyttere i menigheten. Ved spesielle anledninger både i menighet og kommunitet, viste hun også sin

gode teaterevner: Hun laget ofte sketsjene selv og fikk andre til å yte sitt beste. Ved flere anledninger satte hun i scene større teaterstykker til glede for mange. Da tidebønnene kom på norsk i 1982, gikk hun med kunnskap og ener-

gi inn for å lære søstrene i Halden de nye melodiene til antifoner og salmer.

Da hospitalet i Halden ble solgt i 1987, flyttet sr. Euphemia til Vor Frue Villa i Oslo. Som pensjonist var hun fortsatt sakristant og en støtte for kommunitetens sangkor. I 1991 ble Vor Frue Villa solgt, og sammen med flere av de eldre søstre flyttet sr. Euphemia til St. Josephsøstrenes Hjem på Grefsen, hvor hun i mange år hadde små oppgaver.

Hennes største oppgave ble etterhvert å ta seg spesielt av en søster som hadde mistet synet. Daglig leste hun for henne – religiøs litteratur, skjønnlitteratur og «dagens nyheter» – og hun ba sammen med henne.

Alle vi som kjente sr. Euphemia opplevde henne som et meget edelt menneske. Hun møtte alle med respekt og kjærlighet, viste klokskap i sin måte å kommunisere på og var alltid meget forekommende og hjelpsom. I sine siste leveår ble hun selv avhengig av andres hjelp og pasient på vår pleieavdeling på Grefsen. Da hun ikke lenger kunne bidra med noe rent fysisk, viste hun oss enda klarere hvem hun virkelig var: en meget kjærlig og takknemlig St. Josephsøster. Hun både ga og tok imot kjærlighet og viste dyp takknemlighet og tillit til Gud og medmennesker.

Sr. Euphemia levde sitt klosterliv i vissheten om at det var Guds kjærlighet som bar henne, uansett livssituasjon. Når hun nå er gått bort fra oss, vil vi sammen med henne fortsette å være forvisset om at Gud alltid har båret henne, og at Han vil bære henne videre i sin kjærlighets rike. Hun døde i uken før den 4. søndag i det alminnelig kirkeår. Vi avslutter med en tekst fra denne søndagens liturgi fra apostelen Paulus' brev til korinterne, 13. kapittel, en tekst som alltid har vært viktig for sr. Euphemia:

Og som det nå er, blir de stående, disse tre: Tro, håp og kjærlighet. Men størst av dem er kjærligheten.

ST. JOSEPHSØSTRENE

blikk på tiden

FRA KNUTBY TIL VIGELANDS- MUSEET

Når noen har sett lyset blir det lett mørkt for andre. Synspunktet stammer fra Petter Normann Waage og var særlig myntet på totalitære politiske frelsesbevegelser, men er sørgelig relevant også på det religiøse området. Nettopp der! vil mange si. At den religiøse scene er særlig egnet for maktmennesker med en frelser i maven, er gammelt nytt. Man aner bekymret forutelse i Jesu advarsel om falske profeter og ulver i fåreklær.

Hendelsene i pinsemenigheten i Knutby nylig var en smertelig påminnelse om hvor mørkt det kan bli i lukkede kristne rom når selvoppnevnte profeter får bukten og begge endene. Mordanklagene mot pinsepastoren og to av kvinnene i menigheten lar vi ligge – det er rettsapparatets område. Men det som er sivet ut i mediene om liv og lære i menigheten i Knutby, smaker av lummer underordningsteologi og ditto maktbruk. Om vold mot menneskers sinn og frie vilje, om brudd på budet om ikke å misbruke «Herren din Guds navn».

«Knutbysaken skaper fordommer mot alle kristne,» sa pinseleder Sten Gunnar Hedin til svenske Aftonbladet. Den smertelige tanken har nok plaget mange. «Det ondes problem» er vi kjent med, sa psykolog Gry Stålsett Follesø på NRK P2, men når prester og pastorer, som «skal stå for det gode», ut fra «en profetisk oppfattelse av seg selv», misbruker makt og teologi til å undertrykke og vildele dem de skulle tjene, står vi på en måte overfor «det godes problem». Ofrene er blitt rammet der det smerter mest: i sin tillit til og tro på det gode. (Hvor ødeleggende slike tillitsbrudd er, har Den katolske kirke til fulle fått erfare i de siste – stikkord: avdekking av presters seksuelle misbruk av barn og unge.)

Noen ord fra Dom Helder Camara – hans små dikt og meditasjoner, i Truls Winthers oversettelse, kom i nytt opplag for noen år siden – burde være obligatorisk pensum for enhver kristen i lederposisjon, men er edruelig lesning også for fotfolket:

*Måtte jeg aldri bli en dør
som oppsøker min neste
for at han skal gå gjennom
meg.*

*Måtte jeg aldri forplikte ham
til å følge mine veier,
gjøre mine innganger til sine,
behøve mine nøkler for å
komme inn.*

*Hvis min dør er Kristus,
er det viktig
at jeg hjelper min neste
til å vandre mot Faderen
og likevel forbli seg selv.*

Kritiske spørsmål til ledelsen er sjelden verdsatt. De som blåser i fløyten om forretningsmessig snusk og rusk og uetterrettelighet, søkes raskt bragt til taushet eller satt på dør. Også i religiøs sammenheng er kritiske spørsmål fra innsiden lite velkomne: Spørreeren anklages for illojalitet, mangel på tro eller oppfordring til vranglære. «Som 18-åring begynte jeg å stille spørsmål til lederne i Smiths Venner,» forteller Alf Jøsund til Vårt Land i anledning sin ferske bok *Seier likevel*, om oppbrudd fra et strengt og lukket trossamfunn. «Jeg hadde begynt å studere Bibelen mer systematisk og fant mange ankepunkter mot Smiths venners teologi.» Det var ikke populært! Han husker er formulering fra talerstolen: «Her er noen som stiller spørsmål til læren vår. Slikt hører ikke hjemme i broderskapet.»

I Knutby manglet nettopp de kritiske spørsmålene fra innsiden, eller de ble kneblet.

«Å ta til orde for religionskritikk er noe man ikke tradisjonelt har gjort fra religiøst hold,» skriver Jan-Olav Henriksen, professor ved Det teologiske menighetsfakultet, i kronikken «Hva er god religionskritikk?» i Aftenposten 25. januar. Men «nettopp den religiøst motiverte interessen for å gjøre det som er rett, burde tilsi at man var villig til å la sin egen religiøse og moralske posisjon undersøkes i

kritisk lys,» skriver Henriksen. Han slår til lyd for religiøs selvkritikk «forankret i religionens eget etos», og minner om at både «i jødedom og kristendom finnes en slik moralsk forankret religionskritikk allerede i profetenes kritikk av kulten i Det gamle testamentet, og i deres kritikk av konger og andre makthavere som brukte privilegier på bekostning av de svakest». Nok et vektig religiøst motiv for religionskritikk: «I jødedom og kristendom er mennesket tenkt som et endelig vesen, som ikke kan overskue alle elementer i tilværelsen og se dem under evighetens synsvinkel. En slik posisjon er forbeholdt Gud.» Så langt Henriksen.

Noen ord fra en katolsk biskop faller i hu – saken gjaldt en stram teologisk utlegning uten pastoralt slingsringsmonn: «Vedkommende teolog tenker nå annerledes om saken – han er nemlig død,» sa biskopen.

Så til Vigelandsmuseet hvor Kjersti Wexelsen Goksøys utstilling «for Han vet ikke hva Han gjør» opptar tre av museets rom frem til godt ut i april. Her møter vi religionskritikk fra utsiden, også den smertelig og påkrevet – fra en kunstner som langt fra er irreligiøs, men som ikke går noe konfesjonelt ærend. Goksøyr, kjent for sine stiliserte og uttrykksvare menneskeskikkelser og hoder i sten, skisserer sitt prosjekt slik i utstillingskatalogen: «Hva er det vi ikke ser nå, som er lettere å se når det blir historie? Hva er det vi tar avstand fra i historien, men som likevel er skjult i vår tid? – I mitt prosjekt retter jeg søkelyset på de store verdensreligionene. Religionene påstås å inneholde vårt verdigrunnlag. Hvilke verdier dreier det seg om? Hvilke verdier preger vår tid og hva er vi styrt av?» I et intervju er hun

skarper: «Jeg har lett etter maktspråket i religionene, for å finne ut hva som gikk feil. For det har jo gått feil.»

Utstillingen er ikke lett kost, og følgende er et knapt og høyst personlig forsøk på å formidle noe av utstillingens tale. «Kilde» heter to skulpturer – lave, svakt skrånende granittblokker, den ene med skinnende speiltopp, den andre med hulrom til vann. Kilden både veller frem og speiler. Hver av de fire verdensreligioner buddhisme, jødedom, kristendom og islam presenteres med en sten i lignende format og med blankpolert speilende topp; på hver side av disse 'kildestenene' er tekstbiter fra de respektive religioner risset inn. For å lese, må man nærmest ned på kne – i seg selv en nyttig øvelse i religiøs sammenheng: Det er ydmykhet og ærefrykt overfor livet det skulle dreie seg om, ikke makt ovenfra.

For disse sentenser – essenser, i kunstnerens øyne? – kan bli farlige, om de strekkes for langt og ikke gir plass for andre. Metallspisser stikker opp og ut av disse 'troskildene', man kan stikke seg til blods på dem: Det som skulle være en livgivende kilde og speile himmelens og jordens mangfold, er blitt kilde til lidelse! Urett skjer i sannhe-

Detalj fra skulpturen
«Møte» av
Kjersti Wexelsen Goksøyr.
Foto: Kim Müller

tens og nidkjærhetens navn. I skulpturen «Offer» trer et ansikt ut av en høy granittblokk, et sørgende ansikt; bittesmå kors er risset inn i bakgrunnen. Det er, for å tale med filosofen Levinas, «den annens vergeløse ansikt». «Vår neste,» sier evangeliet. Ansikter som trer ut av hard sten møter oss i to andre store skulpturer, som en påminnelse. Ser vi ikke vår nestes ansikt, har vi bare de kalde bokstavene igjen. I den store skulpturen «Møte» – utformingen minner om en altertavle – er to ansikter, ytterst på fløyene, vendt mot hverandre med fremstrakte hender. Med store bokstaver er et annet frelsende ord risset inn i sten i en annen skulptur: «Tilgivelse». Men før vi er kommet så langt i utstillingen, er vår tid bokstavelig talt blitt korsfestet: Fire store kors av tre er dekket med bilder fra aviser og blader – ansikter og hendelser, lidelse og lederskikkelser, pomp og elendighet.

Katalogen er både en påkøstet billedbok hvor skulpturene er sluppet ut av det museale rom og har fått gress og trær, sten og himmel som bakgrunn, og en tekstbok hvor tre professorer – statsviter Bernt Hagtvet, idéhistoriker Trond Berg Eriksen og sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen – utdypet forholdet mellom religion og politikk, tro og toleranse. Også tekstene egger til ettertanke om religionens vesen – og uvesen.

Et lite P.S.: Det er ikke altfor lang fra Vigelandsmuseet til Stensparken – der, litt opp fra Fagerborg kirke, står Kjersti Wexelsen Goksøys unge Sigrid Undset-statue: rank, nesten stiv, men likevel svai – det er som hun nettopp har trukket pusten riktig dypt og er like ved å våge skrittet ut i livet... En skulptur til å få mot av. *Observatoria*

REDAKSJON: Unni Klepper, Joynt (ansvarshavende redaktør),
Olav Egil Aune, Arnfinn Haram o.p., Susanne Kjekshus Koch,
May-Lisbeth Myrhaug, Brynjulv Norheim

FASTE MEDARBEIDERE: Bernt Eidsvig, Liv Greni, Gunnel Vallquist

REDAKSJONSRÅD: Liv Bliksrud, Petter Bruce, Tove Bull, Arne Fjeld o.p.,
Nils Heyerdahl, Ingrid Joys, Pål Kolstø, Egil Mogstad, Else-Britt Nilsen o.p.

REDAKSJONENS ADRESSE: Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf.: 23 21 95 48 (redaksjonen)/
23 21 95 00 (ekspedisjon og adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43. E-post: tidsskrifter@katolsk.no

ABONNEMENT: Årsabonnement kr. 240,- (Norge)/ kr. 250,- (øvrige europeiske land)/
kr. 275,- (andre verdensdeler). Bankgiro: 6210.05.14686

Design: Roger Jensen. Trykk: Viking Grafisk Digital AS, Oslo - Tlf. 23 14 28 00

ISSN 0802-6726

**St.
OLAV**

BOKHANDEL AS

AKERSVEIEN 14 - 0177 OSLO
TLF. 23 21 95 55 - FAX 22 36 02 63
E-post: bokhandel@katolsk.no
Nettbokhandel: www.stolavbok.no

Sr. Anne Bente Hadland og Magdalene Thomassen (red.):

Lidelse og omsorg ved livets slutt

En debattbok om eutanasi.
St. Olav forlag
Ib. Kr. 240,-

Henri J. M. Nouwen:

Den sårede hjelper

Luther forlag
Ib. Kr. 218,-

Vi minner om at biskop Grans memoarer, "En hånd på min skulder" og "Terskelen", og hans bok "Det annet Vatikankonsil: oppbrudd og fornyelse", fortsatt finnes på lager.

ÅPNINGSTIDER 10 – 17 (14)

OBS: f.o.m. 15/03:
mandag – fredag 10 – 17
torsdag 10 – 19
LØRDAG STENGT

Adresse:

B-BLAD

Retur: Tidsskriftet «St. Olav»,
Akersvn. 16, 0177 Oslo

Biskop Gerhard SCHWENZER
AKERSVN 5
0177 OSLO

Porto betalt ved
innleveringen P.P.
Norge/Norvège

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Förbryllande skog
där Gud bor utan pengar,
Murarna lyste.

Krypande skuggor...
Vi är vilse i skogen
i murklornas klan.

En svartvit skata
springer envist i sick-sack
tvärs över fälten.

*Tomas Tranströmer i samlingen
Den stora gåtan, (Bonniers, 2004)*

REDAKSJON

Uari Klepper-Joynt

(ansv. redaktör)

Olav Egil Aune

Arlinda Harara o.p.

Susanne Kjølhus Rosh

Ellen Unbech Myrhaug